הלכות נחלות

משנה תורה לרמב״ם

geulaquiz.com

פרק א

א סֵדֶר נְחָלוֹת כָּךְ הִיא. מִי שֶׁמֵּת יִירָשׁוּהוּ בָּנָיו וְהֵם קוֹדְמִין לַכֹּל. וְהַזְּכָרִים קוֹדְמִין לִנְקֵבוֹת:

ב בְּכָל מָקוֹם אֵין לִנְקֵבָה עִם הַזָּכָר יְרֻשָּׁה. אִם אֵין לוֹ בָּנִים יִירָשֶׁנּוּ אָבִיו. וְאֵין הָאֵם יוֹרֶשֶׁת אֶת בְּנֶיהָ וְדָבָר זֶה מִפִּי הַקַּבָּלָה:

ג וְכָל הַקּוֹדֵם בְּנַחֲלָה יוֹצְאֵי יֶרֶכוֹ קוֹדְמִין. לְפִיכָךְ מִי שֶׁמֵּת בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה אִם הִנִּיחַ בֵּן יוֹרֵשׁ הַכֹּל. לֹא נִמְצָא לוֹ בֵּן לְעוֹלָם מְעַיְּנִין בְּזַרְעוֹ שֶׁל בֵּן אִם נִמְצָא לְבְנוֹ זֶרַע בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת אֲפִלּוּ בַּת בַּת בַּת בְּנוֹ עַד סוֹף הָעוֹלָם הִיא תִּירַשׁ אֶת הַכֹּל. לֹא נִמְצָא לוֹ זֶרַע בֶּן חוֹזְרִין אָצֶל הַבַּת. הָיְתָה לוֹ בַּת תִּירַשׁ אֶת הַכֹּל לֹא נִמְצֵאת לוֹ בַּת בָּעוֹלָם מְעַיְּנִין עַל זֶרַע הַבַּת. אִם נִמְצָא לָהּ זֶרַע בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת עַד סוֹף הָעוֹלָם הוּא יוֹרֵשׁ הַכֹּל. לֹא נִמְצָא לָהּ זֶרַע בַּת חוֹזֵר הַיְרֻשָּׁה לְאָבִיו. לֹא הָיָה אָבִיו קַיָּם מְעַיְּנִין עַל זֶרַע הָאָב שֶׁהֵן אֲחֵי הַמֵּת. נִמְצָא לוֹ אָח אוֹ זֶרַע אָח יוֹרֵשׁ אֶת הַכֹּל וְאִם לָאו חוֹזְרִין אֵצֶל אֲחוֹת. נִמְצֵאת לוֹ אָחוֹת אוֹ זַרְעָהּ יוֹרֵשׁ הַכֹּל. וְאִם לֹא נִמְצֵאת לוֹ זֶרַע אַחִים וְלֹא זֶרַע אֲחוֹת הוֹאִיל וְאֵין לָאָב זֶרַע תַּחְזֹר הַיְרֻשָּׁה לַאֲבִי הָאָב. לֹא הָיָה אֲבִי הָאָב קַיָּם מְעַיְּנִין עַל זֶרַע שֶׁל אֲבִי הָאָב שֶׁהֵן אֲחֵי אֲבִיו שֶׁל מֵת וְזַרְעָן שֶׁל זְכָרִים קוֹדְמִין לִנְקֵבוֹת וְזַרְעָן שֶׁל זְכָרִים קוֹדְמִין לִנְקֵבוֹת כְּמוֹ שֶׁהָיָה הַדִּין בְּזַרְעוֹ שֶׁל מֵת עַצְמוֹ. לֹא נִמְצְאוּ אַחִים לַאֲבִיו לֹא הֵם וְלֹא זַרְעָן תַּחְזֹר הַיְרֻשָּׁה לַאֲבִי אֲבִי הָאָב. וְעַל הַדֶּרֶךְ הַזֹּאת נַחֲלָה מְמַשְׁמֶשֶׁת וְהוֹלֶכֶת עַד רְאוּבֵן. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר הַבֵּן קוֹדֵם לַבַּת וְכָל יוֹצְאֵי יֶרֶכוֹ שֶׁל בֵּן קוֹדְמִין לַבַּת וְהַבַּת קוֹדֶמֶת לַאֲבִי אֲבִיהָ וְכָל יוֹצְאֵי יֶרֶכָהּ קוֹדְמִין לַאֲבִי אֲבִיהָ. וַאֲבִי הַמֵּת קוֹדֵם לַאֲחֵי הַמֵּת מִפְּנֵי שֶׁהֵם יוֹצְאֵי יֶרֶכוֹ וְהָאָח קוֹדֵם לָאֲחוֹת. וְכָל יוֹצְאֵי יֶרֶכוֹ שֶׁל אָח קוֹדְמִין לָאֲחוֹת. וְאֲחוֹת קוֹדֶמֶת לַאֲבִי אֲבִיהָ. וְכָל יוֹצְאֵי יֶרֶכָהּ קוֹדְמִין לַאֲבִי אֲבִיהָ. אֲבִי הָאָב קוֹדֵם לַאֲחֵי הָאָב שֶׁל מֵת וַאֲחֵי אָבִיו קוֹדְמִין לַאֲחוֹת אָבִיו וְכָל יוֹצְאֵי יֶרֶכוֹ שֶׁל אֲחֵי אָבִיו קוֹדְמִין לַאֲחוֹת אָבִיו וַאֲחוֹת אָבִיו קוֹדֶמֶת לַאֲבִי אֲבִי אָבִיו שֶׁל מֵת. וְכֵן כָּל יוֹצְאֵי יֶרֶכָהּ שֶׁל אֲחוֹת אָבִיו קוֹדְמִין לַאֲבִי אֲבִי אָבִיו. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ הוֹלֵךְ וְעוֹלֶה עַד רֹאשׁ הַדּוֹרוֹת. לְפִיכָךְ אֵין לְךָ אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁאֵין לוֹ יוֹרְשִׁין:

ד מִי שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ בַּת וּבַת הַבֵּן וַאֲפִלּוּ בַּת בַּת בַּת הַבֵּן עַד סוֹף כַּמָּה דּוֹרוֹת הִיא קוֹדֶמֶת וְתִירַשׁ הַכֹּל וְאֵין לַבַּת כְּלוּם. וְהוּא הַדִּין לְבַת הָאָח עִם הָאֲחוֹת וּלְבַת בֶּן אַחִי אָבִיו עִם אֲחוֹת אָבִיו. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן:

ה מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי בָּנִים וּמֵתוּ הַשֵּׁנִי בָּנִים בְּחַיָּיו וְהִנִּיחַ הַבֵּן הָאֶחָד שְׁלֹשָׁה בָּנִים וְהִנִּיחַ הַבֵּן הַשֵּׁנִי בַּת אַחַת וַאֲחַר כָּךְ מֵת הַזָּקֵן נִמְצְאוּ שְׁלֹשֶׁת בְּנֵי בָּנָיו יוֹרְשִׁין חֲצִי הַנַּחֲלָה וּבַת בְּנוֹ יוֹרֶשֶׁת הַחֵצִי שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן יוֹרֵשׁ חֵלֶק אָבִיו. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ חוֹלְקִין בְּנֵי הָאַחִים וּבְנֵי אֲחֵי הָאָב עַד רֹאשׁ הַדּוֹרוֹת:

ו מִשְׁפַּחַת הָאֵם אֵינָהּ קְרוּיָה מִשְׁפָּחָה וְאֵין יְרֻשָּׁה אֶלָּא לְמִשְׁפַּחַת הָאָב. לְפִיכָךְ הָאַחִים מִן הָאֵם אֵין יוֹרְשִׁין זֶה אֶת זֶה וְאַחִין מִן הָאָב יוֹרְשִׁין זֶה אֶת זֶה. וְאֶחָד אָחִיו שֶׁהוּא מֵאָבִיו בִּלְבַד אוֹ אָחִיו מֵאָבִיו וּמֵאִמּוֹ:

ז כָּל הַקְּרוֹבִין בַּעֲבֵרָה יוֹרְשִׁין כִּכְשֵׁרִים. כֵּיצַד. כְּגוֹן שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן מַמְזֵר אוֹ אָח מַמְזֵר הֲרֵי אֵלּוּ כִּשְׁאָר בָּנִים וְכִשְׁאָר אַחִים לַנַּחֲלָה. אֲבָל בְּנוֹ מִן הַשִּׁפְחָה אוֹ מִן הַנָּכְרִית אֵינוֹ בֵּן לְדָבָר מִן הַדְּבָרִים וְאֵינוֹ יוֹרֵשׁ כְּלָל:

ח הָאִשָּׁה אֵינָהּ יוֹרֶשֶׁת בַּעְלָהּ כְּלָל. וְהַבַּעַל יוֹרֵשׁ אֶת כָּל נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְהוּא קוֹדֵם לְכָל בִּירֻשָּׁתָהּ אַף עַל פִּי שֶׁהִיא אֲסוּרָה עָלָיו. כְּגוֹן אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט. וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא קְטַנָּה וְאַף עַל פִּי שֶׁהַבַּעַל חֵרֵשׁ הוּא יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ:

ט כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת שֶׁאֵין הַבַּעַל יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ עַד שֶׁתִּכָּנֵס בִּרְשׁוּתוֹ וְשֶׁאֵין הַפִּקֵּחַ יוֹרֵשׁ אֶת הַחֵרֶשֶׁת שֶׁנִּשֵּׂאת כְּשֶׁהִיא חֵרֶשֶׁת אֲפִלּוּ נִתְפַּקְּחָה. וְשָׁם בֵּאַרְנוּ שֶׁהוּא יוֹרֵשׁ אֶת נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ שֶׁבָּאוּ לִירֻשָּׁתָהּ וְהֶחְזִקוּ בֵּין נְכָסִים שֶׁהִכְנִיסָה לוֹ בִּנְדֻנְיָתָהּ בֵּין נְכָסִים שֶׁלֹּא הִכְנִיסָה לוֹ. וּמִי שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה סְפֵק גֵּרוּשִׁין וּמֵתָה אֵין הַבַּעַל יוֹרְשָׁהּ:

י בַּעַל שֶׁנָּשָׂא קְטַנָּה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה מֵאוֹן אֵינוֹ יוֹרְשָׁהּ שֶׁהֲרֵי אֵין כָּאן שׁוּם אִישׁוּת. וְכֵן שׁוֹטֶה שֶׁנָּשָׂא פִּקֵּחַת אוֹ פִּקֵּחַ שֶׁנָּשָׂא שׁוֹטָה אֵינוֹ יוֹרְשָׁהּ שֶׁהֲרֵי לֹא תִּקְּנוּ חֲכָמִים לָהֶן נִשּׂוּאִין:

יא בַּעַל שֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ וְאַחַר כָּךְ מֵת אָבִיהָ אוֹ אָחִיהָ אוֹ אֶחָד מִן הַמּוֹרִישִׁין אוֹתָהּ אֵין הַבַּעַל יוֹרֵשׁ אוֹתָן. אֶלָּא יוֹרֵשׁ אוֹתָן זַרְעָהּ אִם הָיָה לָהּ זֶרַע אוֹ תַּחְזֹר הַיְרֻשָּׁה לְמִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ. שֶׁאֵין הַבַּעַל יוֹרֵשׁ נְכָסִים הָרְאוּיִין לָבֹא לְאַחַר מִכָּאן אֶלָּא לַנְּכָסִים שֶׁכְּבָר בָּאוּ לִירֻשָּׁה קֹדֶם שֶׁתָּמוּת:

יב וְכֵן אֵין הַבַּעַל יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהוּא בְּקֶבֶר כִּשְׁאָר הַיּוֹרְשִׁין שֶׁל מִשְׁפַּחַת הָאָב. כֵּיצַד. בַּעַל שֶׁמֵּת וְאַחַר כָּךְ מֵתָה אִשְׁתּוֹ אֵין אוֹמְרִין הוֹאִיל וְהַבַּעַל הָיָה קוֹדֵם לְכָל אָדָם בִּירֻשָּׁתָהּ כָּךְ יוֹרְשֵׁי הַבַּעַל יִקָּדְמוּ לִשְׁאָר יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה אֶלָּא יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה מִמִּשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ הֵם הַיּוֹרְשִׁים אוֹתָהּ אִם מֵתָה אַחַר בַּעְלָהּ:

יג וְכֵן אֵין הַבֵּן יוֹרֵשׁ אֶת אִמּוֹ בַּקֶּבֶר כְּדֵי לְהַנְחִיל לְאֶחָיו מֵאָבִיו. כֵּיצַד. מֵת שֶׁמֵּת וְאַחַר כָּךְ מֵתָה אִמּוֹ אֵין אוֹמְרִין הוֹאִיל וְאִלּוּ הָיָה הַבֵּן קַיָּם הָיָה קוֹדֵם אַף יוֹרְשִׁין שֶׁל בֶּן קוֹדְמִין לְיוֹרְשֶׁיהָ שֶׁל אִשָּׁה זוֹ וְנִמְצְאוּ אֶחָיו מֵאָבִיו יוֹרְשִׁין אֶת אִמּוֹ שֶׁל זֶה אַחַר מוֹתוֹ שֶׁל זֶה. אֶלָּא זֶרַע בְּנָהּ הוּא שֶׁיִּירָשֶׁנָּה אִם הָיָה לוֹ זֶרַע וְאִם אֵין לוֹ זֶרַע תַּחְזֹר יְרֻשָּׁתָהּ לִמְשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ. אֲבָל אִם מֵתָה הָאֵם תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ מֵת הַבֵּן אֲפִלּוּ הָיָה קָטָן בֶּן יוֹמוֹ וְלֹא כָּלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו הוֹאִיל וְחָיָה אַחַר אִמּוֹ שָׁעָה אַחַת וּמֵת הֲרֵי זֶה נוֹחֵל אֶת אִמּוֹ וּמַנְחִיל הַנַּחֲלָה לְיוֹרְשָׁיו מִמִּשְׁפַּחַת אָבִיו׃

פרק ב

א הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּנִכְסֵי אָבִיו שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כא יז) "לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם". כֵּיצַד. הִנִּיחַ חֲמִשָּׁה בָּנִים וְאֶחָד מֵהֶן בְּכוֹר הַבְּכוֹר נוֹטֵל שְׁלִישׁ הַמָּמוֹן וְכָל אֶחָד מֵהָאַרְבָּעָה פְּשׁוּטִים נוֹטֵל שְׁתוּת. הִנִּיחַ תִּשְׁעָה בָּנִים הֲרֵי (הָאֶחָד) הַבְּכוֹר נוֹטֵל חֲמִישִׁית וְכָל אֶחָד מִן הַשְּׁמוֹנָה פְּשׁוּטִים נוֹטֵל עֲשִׂירִית וְכֵן עַל הַחֲלוּקָה הַזֹּאת חוֹלְקִין לְעוֹלָם׃

ב בְּכוֹר שֶׁנּוֹלַד אַחַר מִיתַת אָבִיו אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם. שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כא טז) "וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת בָּנָיו" וְגוֹ' (דברים כא יז) "כִּי אֶת הַבְּכֹר בֶּן הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר". וְאִם יָצָאת פַּדַּחְתּוֹ בְּחַיֵּי אָבִיו אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָצָא כָּל רֹאשׁוֹ לַאֲוִיר הָעוֹלָם אֶלָּא לְאַחַר מִיתַת אָבִיו הֲרֵי זֶה נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם׃

ג בְּכוֹר שֶׁנִּקְרַע וְנִמְצָא זָכָר אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם וּפְשׁוּט שֶׁנִּקְרַע וְנִמְצָא זָכָר אֵינוֹ מְמַעֵט בְּחֵלֶק בְּכוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כא טו) "וְיָלְדוּ לוֹ בָנִים" עַד שֶׁיִּהְיֶה בֵּן מִשְּׁעַת לֵדָה׃

ד כֵּיצַד אֵינוֹ מְמַעֵט בְּחֵלֶק בְּכוֹרָה. הֲרֵי שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן בְּכוֹר וּשְׁנֵי פְּשׁוּטִים וְזֶה הַסָּמְטוּם שֶׁנִּקְרַע וְנִמְצָא זָכָר. הַבְּכוֹר נוֹטֵל רְבִיעַ הַמָּמוֹן בְּחֵלֶק הַבְּכוֹרָה וּכְאִלּוּ אֵין עִמּוֹ אֶלָּא שְׁנֵי הַפְּשׁוּטִים בִּלְבַד. וַחֲצִי וּרְבִיעַ הַנִּשְׁאָר חוֹלְקִין אוֹתוֹ שְׁנֵי הַפְּשׁוּטִין עִם הַנִּקְרָע וְעִם הַבְּכוֹר בְּשָׁוֶה׃

ה קָטָן בֶּן יוֹם אֶחָד מְמַעֵט בְּחֵלֶק בְּכוֹרָה אֲבָל לֹא הָעֻבָּר. וּבֵן שֶׁנּוֹלַד אַחַר מִיתַת אָבִיו אֵינוֹ מְמַעֵט בְּחֵלֶק בְּכוֹרָה׃

ו בֵּן שֶׁנִּסְתַּפֵּק לָנוּ אִם הוּא בְּכוֹר אוֹ פָּשׁוּט כְּגוֹן שֶׁנִּתְעָרֵב עִם אַחֵר אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם. וְכֵיצַד עוֹשִׂין. אִם הִכִּירוּ וּלְבַסּוֹף נִתְעָרְבוּ כּוֹתְבִין הַרְשָׁאָה זֶה לָזֶה וְנוֹטְלִין חֵלֶק בְּכוֹרָה עִם אֶחֵיהֶם. וְאִם לֹא הִכִּירוּ כְּגוֹן שֶׁיִּלְדוּ בְּמַחֲבוֹאָה אַחַת אֵין כּוֹתְבִין הַרְשָׁאָה וְאֵין כָּאן חֵלֶק בְּכוֹרָה׃

ז מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי בָּנִים בְּכוֹר וּפָשׁוּט וּמֵתוּ שְׁנֵיהֶם בְּחַיָּיו וְהִנִּיחוּ בָּנִים. הַבְּכוֹר הֵנִיחַ בַּת וְהַפָּשׁוּט הִנִּיחַ בֵּן. הֲרֵי בֶּן הַפָּשׁוּט יוֹרֵשׁ בְּנִכְסֵי הַזָּקֵן שְׁלִישׁ שֶׁהוּא חֵלֶק אָבִיו. וּבַת הַבְּכוֹר יוֹרֶשֶׁת שְׁנֵי שְׁלִישִׁים שֶׁהוּא חֵלֶק אָבִיהָ. וְכֵן הַדִּין בִּבְנֵי הָאַחִין וּבְנֵי אַחֵי הָאָב וּבְכָל הַיּוֹרְשִׁין אִם הָיָה אָבִי אֶחָד מִן הַיּוֹרְשִׁים בְּכוֹר נוֹטֵל חֵלֶק בְּכוֹרָה שֶׁלּוֹ זֶה הַיּוֹרֵשׁ מֵחֲמָתוֹ׃

ח אֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּנִכְסֵי הָאֵם. כֵּיצַד. בְּכוֹר וּפָשׁוּט שֶׁיָּרְשׁוּ אִמָּן חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה בֵּין שֶׁהָיָה בְּכוֹר לְנַחֲלָה בֵּין שֶׁהָיָה פֶּטֶר רֶחֶם׃

ט בְּכוֹר לְנַחֲלָה הוּא הַנּוֹלָד לָאָב רִאשׁוֹן שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כא יז) "כִּי הוּא רֵאשִׁית אֹנוֹ". וְאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל הָאֵם אֲפִלּוּ יָלְדָה כַּמָּה בָּנִים הוֹאִיל וְזֶה רִאשׁוֹן לְאָבִיו יוֹרֵשׁ פִּי שְׁנַיִם׃

י הַבָּא אַחַר נְפָלִים אַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא רֹאשׁ הַנֶּפֶל כְּשֶׁהוּא חַי הַבָּא אַחֲרָיו בְּכוֹר לְנַחֲלָה. וְכֵן בֶּן תִּשְׁעָה שֶׁיָּצָא רֹאשׁוֹ מֵת הַבָּא אַחֲרָיו בְּכוֹר לְנַחֲלָה שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כא יז) "רֵאשִׁית אֹנוֹ" הוּא שֶׁלֹּא נוֹלַד לוֹ קֹדֶם לָזֶה וָלָד שֶׁיָּצָא חַי לַאֲוִיר הָעוֹלָם. לְפִיכָךְ בֶּן תִּשְׁעָה שֶׁהוֹצִיא רֹב רֹאשׁוֹ חַי הַבָּא אַחֲרָיו אֵינוֹ בְּכוֹר׃

יא יוֹצֵא דֹּפֶן וְהַבָּא אַחֲרָיו שְׁנֵיהֶן אֵינָן בְּכוֹרִים. הָרִאשׁוֹן לְפִי שֶׁלֹּא נוֹלַד וְנֶאֱמַר (דברים כא טו) "וְיָלְדוּ לוֹ בָנִים". וְהַשֵּׁנִי שֶׁהֲרֵי קָדְמוֹ אַחֵר׃

יב הָיוּ לוֹ בָּנִים כְּשֶׁהָיָה עַכּוּ"ם וְנִתְגַּיֵּר אֵין לוֹ בְּכוֹר לְנַחֲלָה. אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן מִן הַשִּׁפְחָה וּמִן הָעַכּוּ"ם הוֹאִיל וְאֵינוֹ קָרוּי בְּנוֹ הַבָּא לוֹ אַחֲרָיו מִן הַיִּשְׂרְאֵלִית בְּכוֹר לְנַחֲלָה וְנוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם׃

יג הָיָה הַבְּכוֹר מַמְזֵר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כא יז) "כִּי אֶת הַבְּכֹר בֶּן הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר" זוֹ שֶׁשְּׂנוּאָה בִּנְשׁוּאֶיהָ. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם הָיָה בֶּן גִּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חֲלוּצָה׃

יד שִׁלְשָׁה נֶאֱמָנִין עַל הַבְּכוֹר. חַיָּה וְאִמּוֹ וְאָבִיו. חַיָּה מִיָּד שֶׁאִם אָמְרָה זֶה יָצָא רִאשׁוֹן נֶאֱמֶנֶת. אִמּוֹ כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַלֵּידָה נֶאֱמֶנֶת לוֹמַר זֶהוּ הַבְּכוֹר. אָבִיו לְעוֹלָם אֲפִלּוּ אָמַר הָאָב עַל מִי שֶׁלֹּא הֶחְזִק בְּנוֹ כְּלָל הוּא בְּנִי וּבְכוֹרִי הוּא נֶאֱמָן. וְכֵן אִם אָמַר עַל הַמֻּחְזָק לָנוּ שֶׁהוּא בְּכוֹרוֹ אֵינוֹ בְּכוֹר נֶאֱמָן׃

טו הָאָב שֶׁנִּשְׁתַּתֵּק בּוֹדְקִין אוֹתוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁבּוֹדְקִין לִגְטִין. אִם רָמַז אוֹ כָּתַב שֶׁזֶּה בְּנוֹ בְּכוֹרוֹ הֲרֵי זֶה נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם׃

טז הֵעִידוּ עֵדִים שֶׁהֵן שָׁמְעוּ אָבִיו שֶׁל זֶה אוֹמֵר דְּבָרִים כָּךְ וְכָךְ שֶׁהֲרֵי אוֹתָן הַדְּבָרִים יוֹדֵעַ מִכָּלָּן שֶׁזֶּה בְּנוֹ בְּכוֹרוֹ. הֲרֵי זֶה נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר הָאָב בְּפֵרוּשׁ זֶה בְּנִי בְּכוֹרִי:

יז שָׁמְעוּ מִן הָאָב שֶׁאָמַר זֶה בְּנִי בְּכוֹר אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּעֵדוּת זוֹ שֶׁמָּא בְּכוֹר לְאִמּוֹ הוּא וְלָזֶה נִתְכַּוֵּן הָאָב עַד שֶׁיֹּאמַר בְּנִי בְּכוֹרִי:

פרק ג

א אֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בִּנְכָסִים הָרְאוּיִין לָבוֹא לְאַחַר מִיתַת אָבִיו אֶלָּא בִּנְכָסִים הַמֻּחְזָקִין לְאָבִיו שֶׁבָּאוּ לִרְשׁוּתוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כא יז) "בְּכֹל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ". כֵּיצַד. אֶחָד מִמּוֹרִישֵׁי אָבִיו שֶׁמֵּת לְאַחַר מִיתַת אָבִיו הַבְּכוֹר וְהַפָּשׁוּט יוֹרְשִׁין כְּאֶחָד. וְכֵן אִם הָיְתָה לְאָבִיו מִלְוֶה אוֹ הָיְתָה לוֹ סְפִינָה בַּיָּם יוֹרְשִׁין כְּאֶחָד:

ב הִנִּיחַ לָהֶם פָּרָה מֻשְׁכֶּרֶת אוֹ מַחְכֶּרֶת אוֹ שֶׁהָיְתָה רוֹעָה בָּאָפָר וְיָלְדָה. הַבְּכוֹר נוֹטֵל בָּהּ וּבְוָלָדָהּ פִּי שְׁנַיִם:

ג שָׁחַט אֶחָד מִמַּכִּירֵי אָבִיו בְּהֵמָה וְאַחַר כָּךְ מֵת אָבִיו נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בַּמַּתָּנוֹת שֶׁל אוֹתָהּ בְּהֵמָה:

ד אֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בַּשֶּׁבַח שֶׁשָּׁבְחוּ נְכָסִים לְאַחַר מִיתַת אָבִיו אֶלָּא מַעֲלֶה אוֹתוֹ הַשֶּׁבַח בְּדָמִים וְנוֹתֵן הַיֶּתֶר לַפָּשׁוּט. וְהוּא שֶׁיִּשְׁתַּנּוּ הַנְּכָסִים כְּגוֹן כַּרְמֶל שֶׁנַּעֲשׂוּ שְׁבָלִים וְכִפְנִיּוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ תְּמָרִים. אֲבָל שָׁבְחוּ מֵחֲמַת עַצְמָן וְלֹא נִשְׁתַּנּוּ כְּגוֹן אִילָן קָטָן שֶׁגָּדַל וְעָבָה וְאֶרֶץ שֶׁהֶעֱלָתָה שִׂרְטוֹן הֲרֵי זֶה נוֹטֵל בַּשֶּׁבַח פִּי שְׁנַיִם. וְאִם מֵחֲמַת הוֹצָאָה הִשְׁבִּיחַ אֵינוֹ נוֹטֵל:

ה אֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּמִלְוֶה אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בִּשְׁטָר אַף עַל גַּב שֶׁגָּבוּ קַרְקַע בְּחוֹב אֲבִיהֶם. הָיָה לְאָב מִלְוֶה בְּיַד הַבְּכוֹר הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם נוֹטֵל בָּהּ פִּי שְׁנַיִם הוֹאִיל וְיֶשְׁנָהּ תַּחַת יָדוֹ. אוֹ לֹא יִטֹּל הוֹאִיל וּמֵחֲמַת אָבִיו יִרְשָׁנָּה וַעֲדַיִן לֹא בָּאָה לְיָדוֹ שֶׁל אָבִיו. לְפִיכָךְ יִטֹּל מִמֶּנָּה חֲצִי חֵלֶק בְּכוֹרָה:

ו בְּכוֹר שֶׁמָּכַר חֵלֶק בְּכוֹרָה קֹדֶם חֲלוּקָה מִמְכָּרוֹ קַיָּם מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לַבְּכוֹר חֵלֶק בְּכוֹרָה קֹדֶם חֲלוּקָה. לְפִיכָךְ אִם חָלַק עִם אֶחָיו קוֹדֶם בְּמִקְצָת נְכָסִים בֵּין בַּקַּרְקַע בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין וְנָטַל חֵלֶק כְּפָשׁוּט וְהֵר בְּכָל הַנְּכָסִים וְאֵינוֹ נוֹטֵל בִּשְׁאָרָן אֶלָּא כְּפָשׁוּט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּשֶׁלֹּא מִחָה. אֲבָל אִם מִחָה בְּאֶחָיו וְאָמַר בְּפָנֵי שְׁנַיִם עֲנָבִים אֵלּוּ שֶׁאֲנִי חוֹלֵק עִם אֶחָי בְּשָׁוֶה לֹא מִפְּנֵי שֶׁמְּחַלְתִּי בְּחֶלֶק בְּכוֹרָה הֲרֵי זֶה מְחָאָה וְלֹא וִתֵּר בִּשְׁאָר נְכָסִים. וַאֲפִלּוּ מִחָה בַּעֲנָבִים כְּשֶׁהֵן מְחֻבָּרִים וּבְצָרוּם וְחִלְקוּם בְּשָׁוֶה לֹא וִתֵּר בִּשְׁאָר נְכָסִים. אֲבָל אִם דְּרָכוּם וְחָלַק עִמָּהֶן בְּשָׁוֶה בְּיַיִן וְלֹא מִחָה בָּהֶן מִשֶּׁנַּעֲשָׂה יַיִן וִתֵּר בִּשְׁאָר הַנְּכָסִים. הָא לָמָּה זֶה דּוֹמֶה לְמִי שֶׁמִּחָה בַּעֲנָבִים וְחָלַק עִמָּהֶם בְּשָׁוֶה בַּזֵּיתִים שֶׁהֲרֵי וִתֵּר בַּכֹּל. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה:

ז מִי שֶׁיִּבֵּם אֵשֶׁת אָחִיו הוּא יוֹרֵשׁ כָּל נִכְסֵי אֶחָיו הַמֻּחְזָקִים. וְכָל הָרְאוּיִין לָבוֹא לְאַחַר מִכָּאן הֲרֵי הוּא בָּהֶן כְּכָל הָאַחִים שֶׁהֲרֵי בְּכוֹר קָרָא אוֹתוֹ הַכָּתוּב שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כה ו) "וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת וְלֹא יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל". וּכְשֵׁם שֶׁאֵינוֹ נוֹטֵל מִמֶּנּוּ בְּרָאוּי כְּבִמֻּחְזָק כָּךְ אֵינוֹ נוֹטֵל בַּשֶּׁבַח שֶׁשָּׁבְחוּ נְכָסִים אֲחֵרִים מוֹת אָבִיו מִשָּׁעַת מִיתָה עַד שָׁעַת חֲלוּקָתוֹ עִם אֶחָיו בִּנְכָסֵי אָבִיו. וַאֲפִלּוּ הִשְׁבִּיחוּ נְכָסִים אַחַר שֶׁיִּבֵּם וְקֹדֶם שֶׁיַּחְלְקוּ הֲרֵי הוּא בַּשֶּׁבַח כְּאֶחָד מִן הָאַחִין. אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹטֵל מִן הַנְּכָסִים אֵלּוּ שְׁנֵי חֲלָקִים חֶלְקוֹ וְחֵלֶק אָחִיו שֶׁיִּבֵּם אִשְׁתּוֹ הוֹאִיל וּמֵת הָאָב בְּחַיֵּי כֻּלָּן:

ח כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שְׁכֵנִים שֶׁהַבְּכוֹר נוֹטֵל שְׁנֵי חֲלָקִים שָׁלוֹ כְּאֶחָד בְּמֵצַר אֶחָד. אֲבָל הַיָּבָם שֶׁחָלַק עִם אֶחָיו בִּנְכָסֵי אָבִיו נוֹטֵל חֶלְקוֹ וְחֵלֶק אָחִיו בְּגוֹרָל. וְאִם עָלָה גוֹרָלוֹ בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת נוֹטֵל בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת:

ט שׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁמֵּתָה אֲפִלּוּ עָשָׂה בָּהּ אֶחָד מִן הָאַחִים מַאֲמָר מִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ יוֹרְשִׁין בִּנְכָסֵי מְלוֹג וַחֲצִי נִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל. וְיוֹרְשֵׁי הַבַּעַל יוֹרְשִׁין כְּתֻבָּתָהּ עִם חֲצִי נִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל. וְיוֹרְשֵׁי הַבַּעַל חַיָּבִין בִּקְבוּרָתָהּ הוֹאִיל וְהֵן יִירְשׁוּ כְּתֻבָּתָהּ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ:

פרק ד

א הָאוֹמֵר זֶה בְּנִי אוֹ זֶה אָחִי אוֹ זֶה אֲחִי אָבִי אוֹ שְׁאָר הַיּוֹרְשִׁין אוֹתוֹ. אַף עַל פִּי שֶׁהוֹדָה בַּאֲנָשִׁים שֶׁאֵינָן מֻחְזָקִין שֶׁהֵן קְרוֹבָיו הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן וְיִירָשֶׁנּוּ בֵּין שֶׁאָמַר כְּשֶׁהוּא בָּרִיא בֵּין שֶׁאָמַר כְּשֶׁהוּא שָׁכִיב מֵרַע. אֲפִלּוּ נִשְׁתַּתֵּק וְכָתַב בִּכְתַב יָדוֹ שֶׁזֶּה יוֹרְשׁוֹ בּוֹדְקִין אוֹתוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁבּוֹדְקִין לְגִטִּין:

ב הָיִינוּ מֻחְזָקִין בָּזֶה שֶׁהוּא אָחִיו אוֹ בֶּן דּוֹדוֹ וְאָמַר אֵינוֹ אָחִי וְאֵינוֹ נֶאֱמָן. אֲבָל נֶאֱמָן הוּא עַל מִי שֶׁהֻחְזַק שֶׁהוּא בְּנוֹ לוֹמַר אֵינוֹ בְּנִי וְלֹא יִירָשֶׁנּוּ. וְיֵרָאֶה לִי שֶׁאֲפִלּוּ הָיוּ לַבֵּן בָּנִים אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן עָלָיו לוֹמַר אֵינוֹ בְּנִי לְעַנְיַן יִחוּס וְאֵין מַחֲזִיקִין אוֹתוֹ מַמְזֵר עַל פִּיו. נֶאֱמָן הוּא לְעַנְיַן יֵרֵשָׁה וְלֹא יִירָשֶׁנּוּ:

ג הָאוֹמֵר זֶה בְּנִי וְחָזַר וְאָמַר עַבְדִּי הוּא אֵינוֹ נֶאֱמָן. אָמַר עַבְדִּי וְחָזַר וְאָמַר בְּנִי אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְשַׁמְּשׁוֹ כְּעֶבֶד נֶאֱמָן שֶׁזֶּה שֶׁאָמַר עַבְדִּי כְּלוֹמַר שֶׁהוּא לִי כְּעֶבֶד. וְאִם הָיוּ קוֹרִין לוֹ עֶבֶד בֶּן מֵאָה זוּז וְכַיּוֹצֵא בְּדָבָרִים אֵלּוּ שֶׁאֵין אוֹמְרִין אוֹתָן בְּיִחוּד אֶלָּא לַעֲבָדִים הֲרֵי זֶה אֵינוֹ נֶאֱמָן:

ד הָיָה עוֹבֵר עַל בֵּית הַמֶּכֶס וְאָמַר בְּנִי הוּא זֶה וְחָזַר אַחַר כָּךְ וְאָמַר עַבְדִּי נֶאֱמָן. שֶׁלֹּא אָמַר בְּנִי אֶלָּא לְהַבְרִיחַ מִן הַמֶּכֶס. אָמַר בְּבֵית הַמוֹכֵס עַבְדִּי הוּא וְחָזַר וְאָמַר בְּנִי הוּא אֵינוֹ נֶאֱמָן:

ה הָעֲבָדִים וְהַשְּׁפָחוֹת אֵין קוֹרִין לָהֶן אַבָּא פְּלוֹנִי וְאִמָּא פְּלוֹנִית שֶׁלֹּא יָבוֹא מִן הַדָּבָר תַּקָּלָה וְנִמְצָא זֶה הַבֵּן נִפְגָּם. לְפִיכָךְ אִם הָיוּ הָעֲבָדִים וְהַשְּׁפָחוֹת חֲשׁוּבִין בְּיוֹתֵר וְיֵשׁ לָהֶן קוֹל וְכָל הַקָּהָל מַכִּירִין אוֹתָן וְאֶת בְּנֵי וַעֲבָדֵי אֲדוֹנֵיהֶם כְּגוֹן עַבְדֵי הַנָּשִׂיא הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּר לִקְרוֹת לָהֶן אַבָּא וְאִמָּא:

ו מִי שֶׁהָיְתָה לוֹ שִׁפְחָה וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן וְהָיָה נוֹהֵג בּוֹ מִנְהַג בָּנִים. אוֹ שֶׁאָמַר בְּנִי הוּא וּמְשֻׁחְרֶרֶת הִיא אִמּוֹ. אִם תַּלְמִיד חָכָם הוּא אוֹ אָדָם כָּשֵׁר שֶׁהוּא בָּדוּק בְּדִקְדּוּקֵי מִצְוֹת הֲרֵי זֶה יִרָשֶׁנּוּ. וְאַף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ נוֹשֵׂא בַּת יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁיְּבִיא רְאָיָה שֶׁנִּשְׁתַּחְרְרָה אִמּוֹ וַאֲחַר כָּךְ יָלְדָה שֶׁהֲרֵי הַחֲזָקָה שִׁפְחָה בְּפָנֵינוּ. וְאִם מִשְּׁאָר הֲדְיוֹטוֹת הוּא וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם הָיָה מִן הַמַּפְקִירִין עַצְמָן לְכָךְ הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת עֶבֶד לְכָל דָּבָר וְאֶחָיו מֵאָבִיו מוֹכְרִין אוֹתוֹ. וְאִם אֵין לְאָבִיו בֵּן חוּץ מִמֶּנּוּ אֵשֶׁת אָבִיו מִתְיַבֶּמֶת. וְזֶה הוּא הַדִּין שֶׁיֵּרָאֶה לִי שֶׁהוּא הוֹלֵךְ עַל עִקְּרֵי הַקַּבָּלָה. וְיֵשׁ מִי שֶׁלֹּא חִלֵּק בֵּין כְּשֵׁרִים לְשְׁאָר הָעָם אֶלָּא לְעִנְיָן שֶׁלֹּא יִמְכְּרוּהוּ אֶחָיו בִּלְבַד. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה שֶׁאֲפִלּוּ לְיָרְשׁוֹ לֹא נַחְלֹק בְּיִשְׂרָאֵל וְאֵין רָאוּי לְסָמֹךְ עַל דָּבָר זֶה:

ז כָּל הַיּוֹרְשִׁין יוֹרְשִׁין בַּחֲזָקָה. כֵּיצַד. עֵדִים שֶׁהֵעִידוּ שֶׁזֶּה מֵחְזִיק לָנוּ שֶׁהוּא בְּנוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי אוֹ אָחִיו. אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן עֵדֵי יִחוּס וְלֹא יָדְעוּ אֲמִתַּת הַיִּוחָסִין הֲרֵי אֵלּוּ יוֹרְשִׁין בְּעֵדוּת זוֹ:

ח יַעֲקֹב שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וְלֹא הֶחֱזִיק לוֹ בֵּן אֶלָּא שְׁנֵיהֶם. תָּפַס רְאוּבֵן לֵוִי מִן הַשּׁוּק וְאָמַר גַּם זֶה אָחִינוּ הוּא וְשִׁמְעוֹן אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ. הֲרֵי שִׁמְעוֹן נוֹטֵל חֲצִי הַמָּמוֹן וּרְאוּבֵן שְׁלִישׁ שֶׁהֲרֵי הוֹדָה שֶׁהֵם שְׁלֹשָׁה אַחִין וְלֵוִי נוֹטֵל שְׁתוּת. מֵת לֵוִי יַחְזֹר הַשְּׁתוּת לִרְאוּבֵן. נָפְלוּ לְלֵוִי נְכָסִים אֲחֵרִים יַחְלְקוּ אוֹתָן רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן שֶׁהֲרֵי רְאוּבֵן מוֹדֶה לְשִׁמְעוֹן שֶׁלֵּוִי זֶה אֲחִיהֶן. הִשְׁבִּיחַ הַשְּׁתוּת מֵאֵלָיו וַאֲחַר כָּךְ מֵת לֵוִי. אִם שֶׁבַח מַגִּיעַ לַכְּתֻפַּיִם הוּא כְּגוֹן עֲנָבִים שֶׁהִגִּיעוּ לְהִבָּצֵר. הֲרֵי הַשֶּׁבַח הַזֶּה כִּנְכָסִים שֶׁנָּפְלוּ לוֹ מֵאֲחֵרִים וְיַחְלְקוּ בָּהֶן. וְאִם עֲדַיִן לֹא הִגִּיעוּ לְהִבָּצֵר הֲרֵי הֵן שֶׁל רְאוּבֵן לְבַדּוֹ. אָמַר שִׁמְעוֹן אֵין לֵוִי זֶה אָחִי וְנָטַל לֵוִי בְּחֵלֶק רְאוּבֵן כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ וַאֲחַר כָּךְ מֵת לֵוִי לֹא יִרַשׁ שִׁמְעוֹן מִמֶּנּוּ כְּלוּם אֶלָּא רְאוּבֵן לְבַדּוֹ יִרַשׁ הַשְּׁתוּת עִם שְׁאָר נְכָסִים אֲחֵרִים שֶׁהִנִּיחַ לֵוִי. וְהוּא הַדִּין בְּכָל הַיּוֹרְשִׁין שֶׁיּוֹדוּ מִקְצָתָן בְּיוֹרְשִׁין אֲחֵרִים שֶׁלֹּא יוֹדוּ מִקְצָתָן:

פרק ה

א זֶה הַכְּלָל בְּיוֹרְשִׁין. כָּל שְׁנֵי יוֹרְשִׁין שֶׁאֶחָד מֵהֶן יוֹרֵשׁ דַּאי וְהַשֵּׁנִי סָפֵק אֵין לַסָּפֵק כְּלוּם. וְאִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם סָפֵק שֶׁמָּא זֶהוּ הַיּוֹרֵשׁ אוֹ שֶׁמָּא זֶה הַיּוֹרֵשׁ חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה. לְפִיכָךְ מִי שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ בֵּן וְטַמְטוּם אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוּס הֲרֵי הַבֵּן יוֹרֵשׁ אֶת הַכֹּל שֶׁהַטַּמְטוּם וְהָאַנְדְּרוֹגִינוּס סָפֵק. הִנִּיחַ בָּנוֹת וְטַמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוּס יוֹרְשׁוֹת בְּשָׁוֶה וַהֲרֵי הוּא כְּאַחַת מִן הַבָּנוֹת:

ב כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת דִּין הַבָּנוֹת עִם הַבָּנִים בִּמְזוֹנוֹתֵיהֶן וּבְפַרְנָסָתָן וְשָׁם בֵּאַרְנוּ שֶׁהַמְּזוֹנוֹת מִתְנָאֵי כְּתֻבָּה. בִּזְמַן שֶׁהַנְּכָסִים מְרֻבִּין אֵין לַבָּנוֹת אֶלָּא מְזוֹנוֹתֵיהֶן וְהַבָּנִים יִירְשׁוּ הַכֹּל וְיִתְפַּרְנְסוּ הַבָּנוֹת בְּעִשּׂוּר נְכָסִים כְּדֵי שֶׁיְּנַשְּׂאוּ בוֹ לְבַעְלֵיהֶן. וּבִזְמַן שֶׁהַנְּכָסִים מוּעָטִין אֵין לַבָּנִים כְּלוּם אֶלָּא הַכֹּל לְמִזוֹן הַבָּנוֹת. לְפִיכָךְ מִי שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ בָּנִים וּבָנוֹת וְטַמְטוּם אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוּס. בִּזְמַן שֶׁהַנְּכָסִים מְרֻבִּין הַבָּנִים יוֹרְשִׁין וְדוֹחִין הַטַּמְטוּם אֵצֶל הַבָּנוֹת וְנִזּוֹן כְּמוֹתָן. וּבִזְמַן שֶׁהַנְּכָסִין מוּעָטִין הַבָּנוֹת דּוֹחוֹת אֶת הַטַּמְטוּם אֵצֶל הַבָּנִים וְאוֹמְרוֹת לוֹ זָכָר אַתָּה וְאֵין לְךָ עִמָּנוּ מְזוֹנוֹת:

ג מִי שֶׁלֹּא שָׁהָתָה אַחַר בַּעְלָהּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים וְנִשֵּׂאת וְיָלְדָה בֵּן וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה לְרִאשׁוֹן אוֹ בֶּן שִׁבְעָה לְאַחֲרוֹן אֵין זֶה הַבֵּן יוֹרֵשׁ אֶת אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק. וְאִם מֵת הַבֵּן שְׁנֵיהֶן יוֹרְשִׁין אוֹתוֹ וְחוֹלְקִין בְּשָׁוֶה מִפְּנֵי שֶׁשְּׁנֵיהֶם סָפֵק שֶׁמָּא זֶה אָבִיו אוֹ זֶה אָבִיו:

ד יָבְמָה שֶׁלֹּא שָׁהֲתָה שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים וְנִתְיַבְּמָה בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים וְיָלְדָה בֵּן וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן אוֹ בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן. זֶה הַסָּפֵק אוֹמֵר שֶׁמָּא בֶּן הַמֵּת אֲנִי וְאִירַשׁ אֶת נִכְסֵי אָבִי כֻּלָּן וְאֵין אַתָּה רָאוּי לְיַבֵּם אוֹתָהּ שֶׁאֵין אִמִּי בַּת יְבוּם וְהַיָּבָם אוֹמֵר שֶׁמָּא בְּנִי אַתָּה וְאִמְּךָ רְאוּיָה לְיַבֵּם וְאֵין לְךָ בְּנִכְסֵי אָחִי כְּלוּם. הוֹאִיל וְגַם זֶה הַיָּבָם סָפֵק שֶׁמָּא יָבָם הוּא אוֹ אֵינוֹ יָבָם חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה. וְכֵן דִּין זֶה הַסָּפֵק עִם בְּנֵי הַיָּבָם בְּנִכְסֵי הַמֵּת שֶׁנִּתְיַבְּמָה אִשְׁתּוֹ חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה הַסָּפֵק נוֹטֵל מֻחֲצָה וּבְנֵי הַיָּבָם מֻחֲצָה. מֵת הַיָּבָם אַחַר שֶׁחָלַק עִם זֶה הַסָּפֵק וּבָאוּ בְּנֵי הַיָּבָם הָרְאוּיִים לִירֵשׁ אֲבִיהֶם אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לְזֶה הַסָּפֵק לוֹמַר אִם אֲחִיכֶם אֲנִי תְּנוּ לִי חֵלֶק בִּירֻשָּׁה זוֹ וְאִם אֵינִי אֲחִיכֶם הַחְזִירוּ לִי הַחֲצִי שֶׁלָּקַח אֲבִיכֶם אֵין לְזֶה הַסָּפֵק בְּנִכְסֵי אֲבִיהֶן עִמָּהֶן כְּלוּם וְאֵין מוֹצִיא מִיָּדָן:

ה סָפֵק וְהַיָּבָם שֶׁבָּאוּ לַחְלֹק בִּנְכְסֵי הָאָב חֲרֵי הַיָּבָם יוֹרֵשׁ וַדַּאי וְזֶה הַסָּפֵק אִם הוּא בֵּן הַמֵּת יֵשׁ לוֹ חֲצִי הַמָּמוֹן וּלְזֶה הַיָּבָם חֲצִי. וְאִם הוּא בֵּן הַיָּבָם אֵין לוֹ כְּלוּם. לְפִיכָךְ הַיָּבָם יוֹרֵשׁ וְיִדָּחֶה הַסָּפֵק. הִנֵּיחַ הַיָּבָם שְׁנֵי בָּנִים וַדַּאִין וְאַחַר כָּךְ מֵת הַיָּבָם חֲרֵי הַסָּפֵק אוֹמֵר אֲנִי בֶּן הַמֵּת וְיֵשׁ לִי מֻחֲצָה וְלִשְׁנֵיכֶם מֻחֲצָה וְהַשְּׁנַיִם אוֹמְרִים אַתָּה אָחִינוּ וּבֶן הַיָּבָם אַתָּה וְאֵין לְךָ אֶלָּא שְׁלִישׁ בִּנְכְסֵי הַזָּקֵן הַחֲצִי שֶׁמּוֹדֶה לָהֶם בּוֹ נוֹטְלִין וְהַשְּׁלִישׁ שֶׁמּוֹדִין הֵן לוֹ נוֹטֵל וְהַשְּׁתוּת הַנִּשְׁאָר חוֹלְקִים אוֹתוֹ בְּשָׁוֶה הוּא נוֹטֵל חֶצְיוֹ וּשְׁנֵיהֶם חֶצְיוֹ. מֵת הַסָּפֵק חֲרֵי הַיָּבָם אוֹמֵר שֶׁמָּא בְּנִי הוּא וַאֲנִי אִירָשֶׁנּוּ וַאֲבִי הַיָּבָם אוֹמֵר שֶׁמָּא בֶּן בְּנִי הַמֵּת הוּא וַאֲנִי אִירָשֶׁנּוּ חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה (מֵת הַיָּבָם הַסָּפֵק אוֹמֵר בְּנוֹ אֲנִי וְאִירָשֶׁנּוּ וַאֲבִי הַיָּבָם אוֹמֵר שֶׁמָּא בֶּן בְּנִי הָאַחֵר אַתָּה וְזֶה אֲחִי אָבִיךָ הוּא וַאֲנִי אִירָשֶׁנּוּ חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה):

ו מִי שֶׁנָּפַל הַבַּיִת עָלָיו וְעַל אִשְׁתּוֹ וְאֵין יָדוּעַ אִם הָאִשָּׁה מֵתָה תְּחִלָּה וְנִמְצְאוּ יוֹרְשֵׁי הַבַּעַל יוֹרְשִׁין כָּל נְכָסָיהּ אוֹ הַבַּעַל מֵת תְּחִלָּה וְנִמְצְאוּ יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה יוֹרְשִׁין כָּל נְכָסָיהּ כֵּיצַד דִּינָם. מַעֲמִידִין נִכְסֵי מְלוֹג בְּחֶזְקַת יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה וְהַכְּתֻבָּה עִקָּר וְהַתּוֹסֶפֶת בְּחֶזְקַת יוֹרְשֵׁי הַבַּעַל וְחוֹלְקִין בְּנִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה נוֹטְלִין חֶצְיָן וְיוֹרְשֵׁי הַבַּעַל חֶצְיָן. אֲבָל אִם נָפַל הַבַּיִת עָלָיו וְעַל אִמּוֹ מַעֲמִידִין נִכְסֵי הָאֵם בְּחֶזְקַת יוֹרְשֵׁי הָאֵם שֶׁהֵם יוֹרְשִׁין וַדַּאִין אֲבָל יוֹרְשֵׁי הַבֵּן סָפֵק הֵם שֶׁאֵם מֵת הַבֵּן תְּחִלָּה אֵין לְאֶחָיו מֵאָבִיו בְּנִכְסֵי אִמָּן כְּלוּם כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ:

ז נָפַל הַבַּיִת עָלָיו וְעַל בֶּן בִּתּוֹ אִם הָאָב מֵת תְּחִלָּה בֶּן בִּתּוֹ יְרָשָׁנּוּ וְנִמְצְאוּ הַנְּכָסִים שֶׁל יוֹרְשֵׁי הַבֵּן. וְאִם בֶּן בִּתּוֹ מֵת תְּחִלָּה אֵין הַבֵּן יוֹרֵשׁ אֶת אִמּוֹ בַּקֶּבֶר כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ וְנִמְצְאוּ הַנְּכָסִים שֶׁל יוֹרְשֵׁי הָאָב. לְפִיכָךְ יַחְלְקוּ יוֹרְשֵׁי הָאָב עִם יוֹרְשֵׁי בֶּן הַבַּת. וְכֵן אִם [נִשְׁבָּה] הָאָב וּמֵת בֶּן בִּתּוֹ בְּמְדִינָה אוֹ שֶׁנִּשְׁבָּה הַבֵּן וּמֵת אָבִי אִמּוֹ בַּמְּדִינָה יַחְלְקוּ יוֹרְשֵׁי הָאָב עִם יוֹרְשֵׁי בֶּן הַבַּת:

ח נָפַל עָלָיו הַבַּיִת וְעַל אָבִיו אוֹ שְׁאָר מוֹרִישִׁין וְעָלָיו כְּתֻבַּת אִשָּׁה וּבַעֲלֵי חוֹב. יוֹרְשֵׁי הָאָב אוֹמְרִין מֵת הַבֵּן תְּחִלָּה וְלֹא הִנִּיחַ כְּלוּם וְאָבַד הַחוֹב וּבַעֲלֵי חוֹבוֹת אוֹמְרִים הָאָב מֵת תְּחִלָּה וְזָכָה הַבֵּן בִּירֻשָּׁתוֹ וְיֵשׁ לָנוּ לִגְבוֹת מֵחֶלְקוֹ. חֲרֵי הַנְּכָסִים בְּחֶזְקַת הַיּוֹרְשִׁין וְעַל הָאִשָּׁה וּבַעֲלֵי חוֹבוֹת לְהָבִיא רְאָיָה אוֹ יֵלְכוּ לָהֶם בְּלֹא כְּלוּם:

ט דִּין אֵלּוּ שֶׁמֵּתוּ תַּחַת הַמַּפֹּלֶת. אוֹ שֶׁטָּבְעוּ בַּיָּם. אוֹ שֶׁנִּפְלוּ לָאֵשׁ. אוֹ שֶׁמֵּתוּ בְּיוֹם אֶחָד וְזֶה בְּמְדִינָה זוֹ וְהָאַחֵר בְּמְדִינָה אַחֶרֶת. דִּין אֶחָד הוּא. שֶׁבְּכָל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אֵין יוֹדְעִין מִי הוּא שֶׁמֵּת תְּחִלָּה:

פרק ו

א אֵין אָדָם יָכוֹל לְהוֹרִישׁ לְמִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְיָרְשׁוֹ וְלֹא לַעֲקֹר הַיְרֻשָּׁה מִן הַיּוֹרֵשׁ אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה מָמוֹן הוּא. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּפָרָשַׁת נְחָלוֹת (במדבר כז יא) "וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְחֻקַּת מִשְׁפָּט" לוֹמַר שֶׁחֻקָּה זוֹ לֹא נִשְׁתַּנְּתָה וְאֵין הַתְּנַאי מוֹעִיל בָּהּ. בֵּין שֶׁצִּוָּה וְהוּא בָּרִיא בֵּין שֶׁהָיָה שָׁכִיב מֵרַע בֵּין עַל פֶּה בֵּין בִּכְתָב אֵינוֹ מוֹעִיל:

ב לְפִיכָךְ הָאוֹמֵר אִישׁ פְּלוֹנִי בְּנִי בְּכוֹרִי לֹא יִטֹּל פִּי שְׁנַיִם. אִישׁ פְּלוֹנִי בְּנִי לֹא יִירַשׁ עִם אֶחָיו. לֹא אָמַר כְּלוּם. אִישׁ פְּלוֹנִי יִירָשֵׁנִי בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּת. בִּתִּי תִּירָשֵׁנִי בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן. לֹא אָמַר כְּלוּם. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. אֲבָל הָיוּ לוֹ יוֹרְשִׁין רַבִּים כְּגוֹן בָּנִים רַבִּים אוֹ אַחִים אוֹ בָּנוֹת וְאָמַר כְּשֶׁהוּא שָׁכִיב מֵרַע פְּלוֹנִי אָחִי יִירָשֵׁנִי מִכְּלַל אֲחַי אוֹ בִּתִּי פְּלוֹנִית תִּירָשֵׁנִי מִכְּלַל בְּנוֹתַי דְּבָרָיו קַיָּמִין בֵּין שֶׁאָמַר עַל פֶּה בֵּין שֶׁכָּתַב בִּכְתָב. אֲבָל אִם אָמַר פְּלוֹנִי בְּנִי יִירָשֵׁנִי לְבַדּוֹ אִם אָמַר עַל פֶּה דְּבָרָיו קַיָּמִין. אֲבָל אִם כָּתַב כָּל נְכָסָיו לִבְנוֹ לֹא עָשָׂה אֶלָּא אַפּוֹטְרוֹפּוֹס כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ:

ג אָמַר פְּלוֹנִי בְּנִי יִירַשׁ חֲצִי נְכָסַי וּשְׁאָר בָּנַי הַחֲצִי דְּבָרָיו קַיָּמִין. אֲבָל אִם אָמַר הַבְּכוֹר יִירַשׁ כַּפָּשׁוּט אוֹ שֶׁאָמַר לֹא יִירַשׁ פִּי שְׁנַיִם עִם אֶחָיו לֹא אָמַר כְּלוּם שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כא טז) "לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת בֶּן הָאֲהוּבָה עַל פְּנֵי בֶן הַשְּׂנוּאָה הַבְּכֹר" (דברים כא יז) "כִּי אֶת הַבְּכֹר בֶּן הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר":

ד וְאִם הָיָה בָּרִיא אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹסִיף וְלֹא לִגְרֹעַ לֹא לַבְּכוֹר וְלֹא לְאֶחָד מִשְּׁאָר הַיּוֹרְשִׁין:

ה בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים כְּשֶׁאָמַר בִּלְשׁוֹן יְרֻשָּׁה. אֲבָל אִם נָתַן מַתָּנָה דְּבָרָיו קַיָּמִין. לְפִיכָךְ הַמְחַלֵּק נְכָסָיו עַל פִּיו לְבָנָיו כְּשֶׁהוּא שָׁכִיב מֵרַע רַבָּה לְאֶחָד וּמַעֲט לְאֶחָד וְהִשְׁוָה לָהֶן הַבְּכוֹר דְּבָרָיו קַיָּמִין. וְאִם אָמַר מְשׁוּם יְרֻשָּׁה לֹא אָמַר כְּלוּם:

ו כָּתַב בֵּין בַּתְּחִלָּה בֵּין בָּאֶמְצַע בֵּין בַּסּוֹף מְשׁוּם מַתָּנָה אַף עַל פִּי שֶׁהִזְכִּיר לְשׁוֹן יְרֻשָּׁה בַּתְּחִלָּה וּבַסּוֹף דְּבָרָיו קַיָּמִין. כֵּיצַד. תִּנָּתֵן שָׂדֶה פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי בְּנִי וְיִירָשֶׁנָּה. אוֹ שֶׁאָמַר יִירָשֶׁנָּה וְתִנָּתֵן לוֹ וְיִירָשֶׁנָּה. אוֹ יִירָשֶׁנָּה וְתִנָּתֵן לוֹ. הוֹאִיל וְיֵשׁ שָׁם לְשׁוֹן מַתָּנָה אַף עַל פִּי שֶׁהִזְכִּיר לְשׁוֹן יְרֻשָּׁה בַּתְּחִלָּה וּבַסּוֹף דְּבָרָיו קַיָּמִין. וְכֵן אִם הָיוּ שָׁלֹשׁ שָׂדוֹת לִשְׁלֹשָׁה יוֹרְשִׁין וְאָמַר יִירַשׁ פְּלוֹנִי שָׂדֶה פְּלוֹנִית וְתִנָּתֵן לִפְלוֹנִי שָׂדֶה פְּלוֹנִי וְיִירַשׁ פְּלוֹנִי שָׂדֶה פְּלוֹנִית קָנוּ. אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה שֶׁאָמַר לוֹ בִּלְשׁוֹן יְרֻשָּׁה אֵינוֹ זֶה שֶׁאָמַר לוֹ בִּלְשׁוֹן מַתָּנָה. וְהוּא שֶׁלֹּא יִשְׁהֶה בֵּין אֲמִירָה לַאֲמִירָה כְּדֵי דִּבּוּר. אֲבָל אִם שָׁהָה צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא לְשׁוֹן הַמַּתָּנָה מְעֹרָב בִּשְׁלָשְׁתָּן:

ז כֵּיצַד. אִם הָיָה לְשׁוֹן הַמַּתָּנָה בָּאֶמְצַע יֹאמַר פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי יִירְשׁוּ שָׂדֶה פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי שְׁנֻתָּתִים לָהֶן בְּמַתָּנָה וְיִירָשׁוּם. וְאִם הָיָה לְשׁוֹן הַמַּתָּנָה בַּסּוֹף יֹאמַר יִירַשׁ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי שָׂדֶה פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי שְׁנֻתָּתִים לָהֶן בְּמַתָּנָה. בַּתְּחִלָּה יֹאמַר תְּנוּ שָׂדֶה פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי לְפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְיִירָשׁוּם. וְאִם הָיָה לְשׁוֹן הַמַּתָּנָה בַּסּוֹף יֹאמַר יִירַשׁ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי שָׂדֶה פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי שְׁנֻתָּתִים לָהֶן בְּמַתָּנָה:

ח יֵרֵשַׁת הַבַּעַל אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מִדִּבְרֵיהֶם עָשׂוּ חִזּוּק לְדִבְרֵיהֶם כְּשֶׁל תּוֹרָה. וְאֵין הַתְּנַאי מוֹעִיל בָּהּ אֶלָּא אִם כֵּן הִתְנָה עִמָּהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת:

ט הָעַכּוּ״ם יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו דִּבֵּר תּוֹרָה. אֲבָל שְׁאָר יְרֻשּׁוֹתֵיהֶן מַנִּיחִין אוֹתוֹ לְפִי מִנְהָגָם:

י וְהַגֵּר אֵינוֹ יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו הָעַכּוּ״ם אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם תִּקְּנוּ לוֹ שֶׁיִּירַשׁ כְּשֶׁהָיָה שָׁמָּא יַחְזֹר לְמִרְדּוֹ. וְיֵרֵאָה לִי שֶׁתְּנַאי מוֹעִיל בִּירֻשָּׁה זוֹ הוֹאִיל וְאֵין הָעַכּוּ״ם מְחַיֵּב לַעֲמֹד בְּתַקָּנַת חֲכָמִים. וְאֵין הָעַכּוּ״ם יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו הַגֵּר וְלֹא גֵּר יוֹרֵשׁ אֶת גֵּר לֹא מִדִּבְרֵי תוֹרָה וְלֹא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים:

יא כָּל הַנּוֹתֵן נְכָסָיו לַאֲחֵרִים וְהִנִּיחַ הַיּוֹרְשִׁין נוֹהֲגִין (בּוֹ) כַּשּׁוּרָה אֵין רוֹאֵי חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ. וְזָכוּ הָאֲחֵרִים בְּכָל מַה שֶּׁנָּתַן לָהֶן. מִדַּת חֲסִידוּת הִיא שֶׁלֹּא יָעִיד אָדָם חָסִיד בְּצַוָּאָה שֶׁמַּעֲבִירִין בּוֹ הַיֹּרֵשׁ אֲפִלּוּ מִבֵּן שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג כַּשּׁוּרָה לְאָחִיו חָכָם וְנוֹהֵג כַּשּׁוּרָה:

יב יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵמִיר יוֹרֵשׁ אֶת קְרוֹבָיו הַיִּשְׂרְאֵלִים כְּשֶׁהָיָה. וְאִם רָאוּ בֵּית דִּין לְאַבֵּד אֶת מָמוֹנוֹ וּלְקָנְסוֹ שֶׁלֹּא יִירַשׁ כְּדֵי שֶׁלֹּא לְחַזֵּק אֶת יְדֵיהֶם הָרְשׁוּת בְּיָדָן. וְאִם יֵשׁ לוֹ בָּנִים בְּיִשְׂרָאֵל תִּנָּתֵן יְרֻשַּׁת אֲבִיהֶן הַמּוּמָר לָהֶן. וְכֵן הַמִּנְהָג תָּמִיד בַּמַּעֲרָב:

יג צַוּוּ חֲכָמִים שֶׁלֹּא יְשַׁנֶּה אָדָם בֵּין הַבָּנִים בְּחַיָּיו אֲפִלּוּ בְּדָבָר מוּעָט שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לִידֵי תַּחֲרוּת וְקִנְאָה כַּאֲחֵי יוֹסֵף עִם יוֹסֵף:

פרק ז

א אֵין הַיּוֹרְשִׁין נוֹחֲלִין עַד שֶׁיְּבִיאוּ רְאָיָה בְּרוּרָה שֶׁמֵּת מוֹרִישָׁן. אֲבָל אִם שָׁמְעוּ בּוֹ שֶׁמֵּת אוֹ שֶׁבָּאוּ עַכּוּ״ם מְשִׁיחִין לְפִי תַּמָּן. אַף עַל פִּי שֶׁמַּשְׁיאִין אֶת אִשְׁתּוֹ עַל פִּיהֶם וְנוֹטֵל כְּתֻבָּתָהּ אֵין הַיּוֹרְשִׁין נוֹחֲלִין עַל פִּיהֶם:

ב הָאִשָּׁה שֶׁבָּאת וְאָמְרָה מֵת בַּעְלִי אַף עַל פִּי שֶׁהִיא נֶאֱמֶנֶת וְתִנָּשֵׂא וְתִטֹּל כְּתֻבָּתָהּ אֵין הַיּוֹרְשִׁין נִכְנָסִין לַנַּחֲלָה עַל פִּיהָ. אָמְרָה מֵת בַּעְלִי וְנִתְיַבְּמָה הֲרֵי יְבָמָהּ נִכְנָס לַנַּחֲלָה עַל פִּיהָ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כה ו) ״יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת״ וַהֲרֵי קָם:

ג מִי שֶׁטָּבַע בְּמַיִם שֶׁאֵין לָהֶם סוֹף וּבָאוּ עֵדִים שֶׁטָּבַע בִּפְנֵיהֶם וְאָבַד זִכְרוֹ. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַשִּׁיאִין אֶת אִשְׁתּוֹ לְכַתְּחִלָּה הֲרֵי הַיּוֹרְשִׁין נוֹחֲלִין עַל פִּיהֶם. וְכֵן אִם בָּאוּ עֵדִים שֶׁרָאוּהוּ שֶׁנָּפַל לְגוֹב אֲרָיוֹת וּנְמֵרִים אוֹ שֶׁרָאוּהוּ צָלוּב וְהָעוֹף אוֹכֵל בּוֹ. אוֹ שֶׁנִּדְקַר בַּמִּלְחָמָה וּמֵת אוֹ שֶׁנֶּהֱרַג וְלֹא הִכִּירוּ פָּנָיו אֲבָל הָיָה לוֹ סִימָנִים מֻבְהָקִין בְּגוּפוֹ וְהִכִּירוּ אוֹתָם. בְּכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אִם אָבַד זִכְרוֹ אַחַר כָּךְ יוֹרְדִין לַנַּחֲלָה בְּעֵדוּת זוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַשִּׁיאִין אֶת אִשְׁתּוֹ. שֶׁאֲנִי אוֹמֵר שֶׁלֹּא הֶחְמִירוּ בִּדְבָרִים אֵלּוּ אֶלָּא מִפְּנֵי אִסּוּר כָּרֵת. אֲבָל לְעִנְיַן מָמוֹן אִם הֵעִידוּ הָעֵדִים בִּדְבָרִים שֶׁחֻזְקָתָן לְמִיתָה וְהֵעִידוּ שֶׁרָאוּ אוֹתָן הַדְּבָרִים וְאָבַד זִכְרוֹ וְאַחַר כָּךְ נִשְׁמַע שֶׁמֵּת הֲרֵי אֵלּוּ נוֹחֲלִין עַל פִּיהֶן. וְכָזֶה מַעֲשִׂים בְּכָל יוֹם בְּכָל בָּתֵּי דִינִין וְלֹא שָׁמַעְנוּ מִי שֶׁחָלַק בְּדָבָר זֶה:

ד שָׁבוּי שֶׁנִּשְׁבָּה וְשָׁמְעוּ שֶׁמֵּת וְיָרְדוּ יוֹרְשָׁיו לַנַּחֲלָה וְחָלְקוּ אוֹתָהּ בֵּינֵיהֶם אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדָן. וְכֵן הַבּוֹרֵחַ מֵחֲמַת סַכָּנָה. אֲבָל הַיּוֹצֵא לְרַעַת שֶׁשָּׁמְעוּ בּוֹ שֶׁמֵּת וְיָרְדוּ יוֹרְשָׁיו לִנְכָסָיו וְחִלְקוּם מוֹצִיאִין מִיָּדָן עַד שֶׁיְּבִיאוּ רְאָיָה שֶׁמֵּת מוֹרִישָׁן:

ה שָׁבוּי שֶׁנִּשְׁבָּה וּבָרַח מֵחֲמַת סַכָּנַת נְפָשׁוֹת חַיָּבִין בֵּית דִּין לְהִתְעַסֵּק בְּנִכְסֵיהֶן. כֵּיצַד עוֹשִׂין. כָּל הַמְּשַׁלְּטָלִין יִהְיוּ מַפְקִדִין בְּיַד נֶאֱמָן עַל פִּי בֵּית דִּין וּמוֹרִידִין לְתוֹךְ הַקַּרְקָעוֹת קְרוֹבִין הָרְאוּיִין לִירֻשָּׁה כְּדֵי לַעֲבֹד אֶת הַקַּרְקָעוֹת וּלְהִתְעַסֵּק בָּהֶן עַד שֶׁיִּוָּדַע שֶׁמֵּתוּ אוֹ עַד שֶׁיָּבוֹאוּ. וְלִכְשֶׁיָּבוֹא הַשָּׁבוּי וְהַבּוֹרֵחַ שָׁמִין אֵלּוּ הַקַּרְקָעוֹת שֶׁהוּרְדוּ מַה שֶּׁעָשׂוּ וּמַה שֶּׁאָכְלוּ כְּמִנְהָג כָּל הָאֲרִיסִין שֶׁל אוֹתָהּ הַמְּדִינָה. וְלָמָּה לֹא יַעֲמִידוּ בֵּית דִּין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְעוֹלָם בֵּין בְּמִשַּׁלְטָלִים בֵּין בְּקַרְקָעוֹת עַד שֶׁיָּבוֹאוּ הַבְּעָלִים אוֹ עַד שֶׁיִּוָּדַע בְּוַדַּאי שֶׁמֵּתוּ. לְפִי שֶׁאֵין בֵּית דִּין חַיָּבִין לְהַעֲמִיד אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לִגְדוֹלִים שֶׁהֵן בְּנֵי דַּעַת:

ו נִשְׁבָּה הַשָּׁבוּי וּבָרַח הַמְסֻכָּן וְהִנִּיחַ קָמָה לִקְצֹר וַעֲנָבִים לִבְצֹר תְּמָרִים לִגְדֹּר וְזֵיתִים לִמְסֹק. בֵּית דִּין יוֹרְדִים לִנְכָסָיו וּמַעֲמִידִין לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס וְקוֹצֵר וּבוֹצֵר וְגוֹדֵר וּמוֹסֵק וּמוֹכֵר הַפֵּרוֹת. וּמַנִּיחִין דְּמֵיהֶן עִם שְׁאָר הַמְשַׁלְטָלִין בְּבֵית דִּין וְאַחַר כָּךְ מוֹרִידִין הַקָּרוֹב לִנְכָסָיו. שֶׁאִם יֵרֵד תְּחִלָּה שָׁמָּא יִתְלֹשׁ אֵלּוּ הַפֵּרוֹת שֶׁהֵן כִּתְלוּשִׁין וְיֹאכַל אוֹתָן. וְהוּא הַדִּין בַּחֲצֵרוֹת וּפַנְדְּקִיּוֹת הָעֲשׂוּיוֹת לְשָׂכָר וְאֵינָן צְרִיכִין עֲבוֹדָה וְלֹא טוֹרַח וְאֵין אָדָם נוֹתֵן אוֹתָן בַּאֲרִיסוּת. אֵין מוֹרִידִין לָהֶם יוֹרֵשׁ שֶׁהֲרֵי גּוֹבֶה הַשָּׂכָר וְאוֹכֵל. אֶלָּא כֵּיצַד עוֹשִׂין. בֵּית דִּין מַעֲמִידִין לָהֶן גַּבַּאי וְיִהְיֶה הַשָּׂכָר מֻנָּח בְּבֵית דִּין עַד שֶׁיְּבִיא רְאָיָה שֶׁמֵּת אוֹ עַד שֶׁיָּבוֹא וְיִטֹּל שֶׁלּוֹ:

ז וְאֵין מוֹרִידִין הַקָּרוֹב לְעוֹלָם אֶלָּא לְשָׂדוֹת וּלְגִנּוֹת וּכְרָמִים וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶן כְּאָרִיס כְּדֵי שֶׁלֹּא יַפְסִדוּ וְנִמְצְאוּ בּוֹרִים וּנְשָׁמִים׃

ח מִי שֶׁיָּצָא לְדַעַת וְהִנִּיחַ נְכָסָיו וְאֵין יָדוּעַ לְהֵיכָן הָלַךְ וְלֹא מָה אֵרַע לוֹ. אֵין מוֹרִידִין קָרוֹב לִנְכָסָיו. וְאִם יָרַד מְסַלְּקִין אוֹתוֹ. וְאֵין בֵּית דִּין צְרִיכִין לְהַשְׁגִּיחַ בּוֹ וּלְהַעֲמִיד לוֹ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לֹא לְקַרְקַע וְלֹא לְמַשְׁלְטְלִין שֶׁהֲרֵי לְדַעְתּוֹ יָצָא וְהִנִּיחַ נְכָסָיו. וְכֵיצַד יִהְיֶה דִּין נְכָסָיו זֶה. מְשַׁלְטְלִין יַעֲמְדוּ בְּיָד זֶה שֶׁהֵן תַּחַת יָדוֹ עַד שֶׁיָּבוֹא זֶה וְיִתְבָּעַ אוֹ עַד שֶׁיָּמוּת וְיִתְבָּעוּ הַיּוֹרְשִׁין׃

ט וְהַקַּרְקָעוֹת מִי שֶׁהִנִּיחוּ שָׁכֵן אֵין לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ שָׂכָר. וְשָׂדֶה אוֹ כֶּרֶם שֶׁהָיָה בָּהֶן אָרִיס יִשָּׂאֲרוּ כְּמוֹ שֶׁהִנִּיחוֹ עַד שֶׁיָּבוֹא. וְשָׂדֶה אוֹ כֶּרֶם שֶׁהִנִּיחָם בּוֹרִים יִשָּׂאֲרוּ בּוֹרִים שֶׁהֲרֵי הוּא בִּרְצוֹנוֹ אִבֵּד מָמוֹנוֹ וַאֲבֵדָה לְדַעַת אֵין אָנוּ מְצַוִּין לְהַחְזִירָהּ׃

י שָׁמְעוּ בּוֹ שֶׁמֵּת הֲרֵי בֵּית דִּין מוֹצִיאִין כָּל הַמְשַׁלְטְלִין וּמַנִּיחִין אוֹתָן אֵצֶל נֶאֱמָן עַל פִּיהֶן וּמוֹרִידִין הַקָּרוֹב לַשָּׂדוֹת וְלַכְּרָמִים בָּהֶן כְּאָרִיס עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה בְּרוּרָה שֶׁמֵּת אוֹ עַד שֶׁיָּבוֹא׃

פרק ח

א כְּשֶׁמּוֹרִידִין קָרוֹב לְנִכְסֵי הַשָּׁבוּי אוֹ בּוֹרֵחַ אוֹ לְנִכְסֵי הַיּוֹצֵא לְדַעַת שֶׁשָּׁמְעוּ בּוֹ שֶׁמֵּת. לֹא יוֹרִידוּ קָטָן שֶׁמָּא יַפְסִיד הַנְּכָסִים. וְאֵין מוֹרִידִין קָרוֹב לִנְכְסֵי קָטָן שֶׁמָּא יִטְעֹן וְיֹאמַר זֶה חֶלְקִי הַמַּגִּיעַ לִי בִּירֻשָּׁתִי. וַאֲפִלּוּ קָרוֹב מְחֻמַּת קָרוֹב אֵין מוֹרִידִין. כֵּיצַד. הָיוּ שְׁנֵי אַחִים אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן וְנִשְׁבָּה הַקָּטָן אוֹ בָּרַח. אֵין מוֹרִידִין הַגָּדוֹל לְתוֹךְ שֶׁדֶּהוּ מִפְּנֵי שֶׁהַקָּטָן אֵינוֹ יָכוֹל לִמְחוֹת. וְשֶׁמָּא יַחֲזִיק זֶה הָאָח וּלְאַחַר שָׁנִים יֹאמַר זֶה חֶלְקִי שֶׁהִגִּיעַ לִי בִּירֻשָּׁתִי וּמֵחֻמַּת יְרוּשָּׁה בָּאתִי. וַאֲפִלּוּ בֶּן אָחִיו שֶׁל זֶה הַקָּטָן הַנִּשְׁבָּה אֵין מוֹרִידִין אוֹתוֹ לִנְכְסָיו שֶׁמָּא יֹאמַר שֶׁמֵּחֻמַּת אָבִי יָרַשְׁתִּי חֵלֶק זֶה׃

ב לְעוֹלָם אֵין מוֹרִידִין קָרוֹב לִנְכְסֵי קָטָן אֲפִלּוּ קָרוֹב מְחֻמַּת אֲחִי הָאֵם שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִירֵשׁ. הַרְחָקָה יְתֵרָה הִיא זוֹ וַאֲפִלּוּ יֵשׁ בֵּינֵיהֶן שְׁטַר חֲלוּקָה בֵּין בְּבָתִּים בֵּין בְּשָׂדוֹת לֹא יֵרֵד. וַאֲפִלּוּ אָמַר כְּתֻבוּ עָלַי שְׁטַר אֲרִיסוּת לֹא יֵרֵד שֶׁמָּא יֹאבְדוּ הַשְּׁטָרוֹת וַיַּאַרְכוּ הַיָּמִים וְיִטְעֹן וְיֹאמַר שֶׁזֶּה חֵלֶק יֶרֻשָּׁה בָּא לוֹ (מֵחֻמָּתוֹ אוֹ) מֵחֻמַּת מוֹרִישָׁיו. מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁהָיוּ לָהּ שָׁלֹשׁ בָּנוֹת וְנִשְׁבֵּית הַזְּקֵנָה הִיא וּבַת אַחַת וּמֵתָה בַּת שְׁנִיָּה וְהִנִּיחָה בֵּן קָטָן. וְאָמְרוּ חֲכָמִים אֵין מוֹרִידִין זוֹ הַבַּת הַנִּשְׁאָרָה לַנְּכָסִים שֶׁמָּא מֵתָה הַזְּקֵנָה וְנִמְצְאוּ שְׁלִישׁ נְכָסִים אֵלּוּ לַקָּטָן וְאֵין מוֹרִידִין קָרוֹב לִנְכְסֵי קָטָן. וְכֵן אֵין מוֹרִידִין לְזֶה הַקָּטָן בַּנְּכָסִים שֶׁמָּא עֲדַיִן הַזְּקֵנָה בַּחַיִּים וְאֵין מוֹרִידִין קָטָן לִנְכְסֵי שָׁבוּי. אֶלָּא כֵּיצַד עוֹשִׂין. מִתּוֹךְ שֶׁצָּרִיךְ לְהַעֲמִיד אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לַחֲצִי שֶׁל קָטָן מַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס עַל כָּל נִכְסֵי הַזְּקֵנָה בַּחַיִּים וְאֵין מוֹרִידִין קָטָן לִנְכְסֵי שָׁבוּי. מִתּוֹךְ הַדָּבָר הַבַּת הַנִּשְׁאָרָה לִשְׁלִישׁ הַנְּכָסִים שֶׁהוּא חֵלֶק יֶרֻשָּׁתָהּ וְיֵרֵד הַקָּטָן לִשְׁלִישׁ שֶׁהוּא חֵלְקוֹ מִנִּכְסֵי הַזְּקֵנָה. אַחַר זְמַן שָׁמְעוּ שֶׁמֵּתָה הַזְּקֵנָה אָמְרוּ חֲכָמִים תֵּרֵד הַבַּת הַנִּשְׁאָרָה לִשְׁלִישׁ הַנְּכָסִים שֶׁהוּא חֵלֶק יֶרֻשָּׁתָהּ וְיֵרֵד הַקָּטָן לִשְׁלִישׁ שֶׁהוּא חֵלְקוֹ מִנִּכְסֵי הַזְּקֵנָה. וְהַשְּׁלִישׁ שֶׁל בַּת הַשְּׁבוּיָה מַעֲמִידִין לוֹ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס מִפְּנֵי חֵלֶק הַקָּטָן שֶׁמָּא מֵתָה גַּם הַבַּת הַשְּׁבוּיָה וְיֵשׁ לָזֶה הַקָּטָן חֲצִי הַשְּׁלִישׁ שֶׁלָּהּ. וְכֵן כָּל כֵּיוֹצֵא בָּזֶה׃

פרק ט

א הָאַחִין שֶׁעֲדַיִן לֹא חָלְקוּ יֶרֻשַּׁת אֲבִיהֶן אֶלָּא כֻּלָּן מִשְׁתַּמְּשִׁין בְּיַחַד בְּמַה שֶּׁהִנִּיחַ לָהֶן הֲרֵי הֵן כְּשֻׁתָּפִין לְכָל דָּבָר. וְכֵן בִּשְׁאָר הַיּוֹרְשִׁין הֲרֵי הֵן שֻׁתָּפִין בְּנִכְסֵי מוֹרִישָׁן. וְכָל שֶׁנָּשָׂא וְנָתַן כָּל אֶחָד מֵהֶן בְּמָמוֹן זֶה הַשָּׁכָר לָאֶמְצַע׃

ב הָיוּ הַיּוֹרְשִׁין גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים וְהִשְׁבִּיחוּ הַגְּדוֹלִים אֶת הַנְּכָסִים הִשְׁבִּיחוּ לָאֶמְצַע. אָמְרוּ רְאוּ מַה שֶּׁהִנִּיחַ לָנוּ אַבָּא וַהֲרֵי אָנוּ עוֹשִׂין וְאוֹכְלִין. הַשֶּׁבַח שֶׁל מַשְׁבִּיחַ. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַשֶּׁבַח מֻחְמָת הוֹצָאָה שֶׁהוֹצִיא הַמַּשְׁבִּיחַ. אֲבָל שָׁבְחוּ נְכָסִים מֻחְמָת עַצְמָן הַשֶּׁבַח לָאֶמְצַע׃

ג וְכֵן אִם הָיְתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל מֵת הִיא הַיּוֹרֶשֶׁת בְּכִלַּל אַחְיוֹתֶיהָ אוֹ בִּכְלַל בָּנוֹת דּוֹדֶיהָ וְהִשְׁבִּיחָה הַנְּכָסִים הַשֶּׁבַח לָאֶמְצַע. וְאִם אָמְרָה רְאוּ מַה שֶּׁהִנִּיחַ לִי בַּעְלִי וַהֲרֵינִי עוֹשָׂה וְאוֹכֶלֶת הִשְׁבִּיחַ הַנְּכָסִים מֻחְמָת הוֹצָאָה הֲרֵי הַשֶּׁבַח שֶׁלָּהּ׃

ד מִי שֶׁיָּרַשׁ אֶת אָבִיו וְהִשְׁבִּיחַ הַנְּכָסִים וְנָטַע וּבָנָה וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַחִין בִּמְדִינָה אַחֶרֶת. אִם קְטַנִּים הֵן הַשֶּׁבַח לָאֶמְצַע וְאִם הָיוּ גְּדוֹלִים הוֹאִיל וְלֹא נוֹדַע שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַחִין שָׁמִין לוֹ כְּאָרִיס. וְכֵן אֶת שֶׁיָּרַד לִנְכְסֵי קָטָן וְהִשְׁבִּיחַ אֵין שָׁמִין לוֹ כְּאָרִיס. אֶלָּא הַשֶּׁבַח לָאֶמְצַע שֶׁהֲרֵי לֹא בִּרְשׁוּת יָרַד׃

ה אֶחָד מִן הָאַחִין שֶׁלָּקַח מָעוֹת וְעָשָׂה בָּהֶן סְחוֹרָה אִם הָיָה תַּלְמִיד חָכָם גָּדוֹל שֶׁאֵינוֹ מַנִּיחַ תּוֹרָתוֹ שָׁעָה אַחַת. הֲרֵי הַשָּׁכָר שֶׁלּוֹ שֶׁאֵין זֶה מַנִּיחַ תּוֹרָתוֹ וּמִתְעַסֵּק לְצָרְכָּן אֲחֵיו׃

ו אֶחָד מִן הָאַחִין שֶׁמִּנָּהוּ הַמֶּלֶךְ גַּבַּאי אוֹ סוֹפֵר שֶׁמַּכְנִיס וּמוֹצִיא בְּמָמוֹן הַמֶּלֶךְ. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מֵעֲבוֹדַת הַמְּלָכִים. אִם מִחֲמַת אֲבִיהֶן מִנָּהוּ כְּגוֹן שֶׁהָיָה אֲבִיהֶן יָדוּעַ בְּדָבָר זֶה וְאָמַר נַעֲמִיד תַּחְתָּיו בְּנוֹ כְּדֵי לַעֲשׂוֹת חֶסֶד עִם הַיְתוֹמִים. הַפְּרָס שֶׁיִּטֹּל וְכָל הַשָּׂכָר שֶׁיִּשְׁתַּכֵּר בַּעֲבוֹדָה לְכָל הָאַחִין. וַאֲפִלּוּ הָיָה חָכָם בְּיוֹתֵר וְרָאוּי לְמַנּוֹתוֹ. וְאִם מִחֲמַת עַצְמוֹ מִנּוּהוּ הֲרֵי זֶה לְעַצְמוֹ:

ז אֶחָד מִן הָאַחִין שֶׁהָיָה נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּתוֹךְ הַבַּיִת וְקָנָה עֲבָדִים בִּשְׁמוֹ לְבַדּוֹ. הִלְוָה לַאֲחֵרִים וְהָיָה שְׁטַר הַחוֹב בִּשְׁמוֹ לְבַדּוֹ. וְאָמַר מָעוֹת אֵלּוּ שֶׁהִלְוֵיתִי אוֹ שֶׁקָּנִיתִי בָּהֶן עֲבָדִים אֵלּוּ שֶׁלִּי לְבַדִּי הֵן שֶׁנָּפְלוּ לִי מִבֵּית אָבִי אִמִּי. אוֹ מְצִיאָה מָצָאתִי אוֹ מַתָּנָה נִתְּנָה לִי. עָלָיו לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁנָּפְלָה לוֹ יְרֻשָּׁה אַחֶרֶת אוֹ מָצָא מְצִיאָה אוֹ זָכָה בְּמַתָּנָה. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁהָיְתָה נוֹשֵׂאת וְנוֹתֶנֶת בְּתוֹךְ הַבַּיִת וְהָיוּ אוֹנוֹת שֶׁהֵן שִׁטְרֵי מִמְכַּר עֲבָדִים וְשִׁטְרֵי חוֹבוֹת יוֹצְאוֹת עַל שְׁמָהּ. וְאָמְרָה שֶׁלִּי הֵן שֶׁנָּפְלוּ לִי מִבֵּית אֲבוֹתַי. עָלֶיהָ לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁנָּפְלוּ לָהּ לִירֻשָּׁה. וְכֵן אַלְמָנָה שֶׁהָיְתָה נוֹשֵׂאת וְנוֹתֶנֶת בְּנִכְסֵי יְתוֹמִים וְהָיוּ אוֹנוֹת וּשְׁטָרוֹת יוֹצְאוֹת עַל שְׁמָהּ וְאָמְרָה מִירֻשָּׁה נָפְלוּ לִי אוֹ מְצִיאָה מָצָאתִי אוֹ מַתָּנָה נִתְּנָה לִי. עָלֶיהָ לְהָבִיא רְאָיָה. וְאִם יֵשׁ לָהּ נְדוּנְיָא וְאָמְרָה מִנְּדוּנְיָתִי לָקַחְתִּי נֶאֱמָנֶת אֲבָל אִם אֵין לָהּ נְדוּנְיָא וְלֹא הֵבִיאָה רְאָיָה הֲרֵי הַכֹּל בְּחֶזְקַת הַיּוֹרְשִׁין:

ח בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּאַחִים וּבְאַלְמָנָה שֶׁאֵין חֲלוּקִין בְּעִסָּתָן. אֲבָל אִם הָיוּ חֲלוּקִין בְּעִסָּתָן שֶׁמָּא מֵעִסָּתוֹ קָמַץ וְעַל הָאַחִין לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁהֵן מִשֶּׁל אֶמְצַע. וְכֵן אִם מֵת זֶה הַנּוֹתֵן וְהַנּוֹשֵׂא בְּתוֹךְ הַבַּיִת עַל הָאַחִין לְהָבִיא רְאָיָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיוּ חֲלוּקִין בְּעִסָּתָן:

ט אֶחָד מִן הָאַחִין שֶׁשְּׁטַר חוֹב יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ עָלָיו לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁאֲבִיו נְתָנוֹ לוֹ בִּכְתִיבָה וּמְסִירָה. אוֹ שֶׁצִּוָּה לוֹ בּוֹ כְּשֶׁהוּא שָׁכִיב מֵרַע. וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה הֲרֵי הוּא לָאֶמְצַע:

י בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּאַחִין מִפְּנֵי שֶׁחֶזְקָתָן שׁוֹמְטִין זֶה מִזֶּה. אֲבָל אַחֵר שֶׁטָּעַן שֶׁנָּתַן לוֹ אוֹ שֶׁקָּנָהוּ מִבְּעָלָיו גּוֹבֶה בּוֹ וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה:

יא אֶחָד מִן הָאַחִין שֶׁנָּטַל מָאתַיִם זוּז לִלְמֹד תּוֹרָה אוֹ לִלְמֹד אֻמָּנוּת יְכוֹלִין הָאַחִין לוֹמַר לוֹ אִם אֵין אַתָּה אֶצְלֵנוּ אֵין לְךָ מְזוֹנוֹת אֶלָּא לְפִי בִּרְכַּת הַבַּיִת. שֶׁאֵין הוֹצָאַת מְזוֹנוֹת הָאֶחָד לְבַדּוֹ כְּהוֹצָאַת מְזוֹנוֹתָיו בֵּין רַבִּים:

יב מִי שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ בָּנִים גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים אֵין הַגְּדוֹלִים מִתְפָּרְנְסִים פַּרְנָסַת הַקְּטַנִּים וְלֹא הַקְּטַנִּים נְזוֹנִים מְזוֹנוֹת הַגְּדוֹלִים אֶלָּא חוֹלְקִים בְּשָׁוֶה. נִשְּׂאוּ גְּדוֹלִים לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶן יִשְּׂאוּ הַקְּטַנִּים כֵּן מִכְּלַל הַנִּכְסִים וְאַחַר כָּךְ יַחֲלֹקוּ. נִשְּׂאוּ הַגְּדוֹלִים בְּחַיֵּי אֲבִיהֶן וְאָמְרוּ הַקְּטַנִּים לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶן הֲרֵי אָנוּ נוֹשְׂאִין כְּדַרְכְּךָ שֶׁנָּשָׂאתָ אַתָּם. אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶן אֶלָּא מַה שֶּׁנָּתַן לָהֶם אֲבִיהֶם נָתַן:

יג הִשִּׂיא הָאָב אֶת בְּנוֹ וְעָשָׂה לוֹ מִשְׁתֶּה וְהָיְתָה הַהוֹצָאָה מֻשֶּׁלֶת אָב וְנִשְׁתַּלְּחָה שׁוֹשְׁבִינוּת לְזֶה הַבֵּן בְּחַיֵּי הָאָב. כְּשֶׁהִיא חוֹזֶרֶת לְאַחַר מִיתַת הָאָב חוֹזֶרֶת לָאֶמְצַע. אֲבָל הוֹצִיא הַבֵּן בַּמִּשְׁתֶּה מִשֶּׁלּוֹ אֵינָהּ חוֹזֶרֶת אֶלָּא מֵחֵלֶק הַבֵּן שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה לוֹ בִּלְבַד:

יד הָאָב שֶׁשָּׁלַח שׁוֹשְׁבִינוּת בְּשֵׁם אֶחָד מִבָּנָיו כְּשֶׁתַּחְזֹר הַשּׁוֹשְׁבִינוּת לְאוֹתוֹ הַבֵּן הֲרֵי הִיא שֶׁלּוֹ. אֲבָל אִם שִׁלְּחָהּ הָאָב בְּשֵׁם בָּנָיו סְתָם כְּשֶׁתַּחְזֹר תַּחְזֹר לָאֶמְצַע. וְאֵין זֶה שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה לוֹ חַיָּב לְהַחְזִירָהּ עַד שֶׁיִּשְׁמְחוּ עִמּוֹ הַבָּנִים כֻּלָּן. שֶׁהֲרֵי כֻּלָּן שׁוֹשְׁבִינִין שֶׁבְּשֵׁם כֻּלָּן נִשְׁתַּלְּחָה. לְפִיכָךְ אִם שָׂמַח בְּמִקְצָתָן מַחְזִיר חֵלֶק זֶה שֶׁשָּׂמַח עִמּוֹ בִּלְבַד וַהֲרֵי הוּא לָאֶמְצַע:

טו גְּדוֹל הָאַחִין שֶׁהָיָה לוֹבֵשׁ וּמִתְכַּסֶּה מַלְבּוּשִׁין נָאִים אִם יֵשׁ לָאַחִים הֲנָאָה מִמֶּנּוּ כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ דְּבָרָיו נִשְׁמָעִין הֲרֵי זֶה לוֹבֵשׁ מִתְּפִיסַת הַבַּיִת:

פרק י

א שְׁנֵי אַחִים שֶׁחָלְקוּ וּבָא לָהֶן אָח מִמְּדִינַת הַיָּם. וְכֵן שְׁלֹשָׁה אַחִין שֶׁחָלְקוּ וּבָא בַּעַל חוֹב וְנָטַל חֶלְקוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן. אֲפִלּוּ נָטַל זֶה קַרְקַע וְזֶה כְּסָפִים בָּטְלָה מַחְלֹקֶת וְחוֹזְרִין וְחוֹלְקִין הַשְּׁאָר בְּשָׁוֶה:

ב מִי שֶׁצִּוָּה בְּשָׁעַת מִיתָתוֹ שֶׁיִּתְּנוּ לִפְלוֹנִי דֶּקֶל אוֹ שָׂדֶה מִנְּכָסָיו וְחָלְקוּ הָאַחִין וְלֹא נָתְנוּ לִפְלוֹנִי כְּלוּם. הֲרֵי הַמַּחְלֹקֶת בְּטֵלָה. וְכֵיצַד עוֹשִׂין. נוֹתְנִין מַה שֶּׁצִּוָּה מוֹרִישָׁן וְאַחַר כָּךְ חוֹזְרִין וְחוֹלְקִין כַּתְּחִלָּה:

ג הָאַחִין שֶׁחָלְקוּ שָׁמִין לָהֶן מַה שֶּׁעָלֵיהֶן. אֲבָל מַה שֶּׁעַל בְּנֵיהֶן וּבְנוֹתֵיהֶן שֶׁקָּנוּ לָהֶן מִתְּפִיסַת הַבַּיִת אֵין שָׁמִין. וְכֵן מַה שֶּׁעַל נְשׁוֹתֵיהֶן. שֶׁכְּבָר זָכוּ בָּהֶן לְעַצְמָן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בִּבְגְדֵי חֹל. אֲבָל בִּבְגְדֵי שַׁבָּת וּמוֹעֵד שָׁמִין מַה שֶּׁעָלֵיהֶן:

ד מִי שֶׁהִנִּיחַ יְתוֹמִים מִקְצָתָן גְּדוֹלִים וּמִקְצָתָן קְטַנִּים וְרָצוּ לַחְלֹק בִּנְכְסֵי אֲבִיהֶן כְּדֵי שֶׁיִּטְּלוּ הַגְּדוֹלִים חֶלְקָן. מַעֲמִידִין בֵּית דִּין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לַקְּטַנִּים וּבוֹרֵר לָהֶן הַחֵלֶק הַיָּפֶה. וְאִם הִגְדִּילוּ אֵינָן יְכוֹלִין לְמְחוֹת שֶׁהֲרֵי עַל פִּי בֵּית דִּין חָלְקוּ לָהֶם. וְאִם טָעוּ בֵּית דִּין בַּשּׁוּמָא וּפָחֲתוּ שְׁתוּת. יְכוֹלִין לְמְחוֹת וְחוֹלְקִין

חֲלוּקָה אַחֶרֶת אַחַר שֶׁהִגְדִּילוּ׃

ה מִי שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ יוֹרְשִׁין גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים צָרִיךְ לְמַנּוֹת אַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁיִּהְיֶה מִתְעַסֵּק בְּחֵלֶק הַקָּטָן עַד שֶׁיַּגְדִּיל. וְאִם לֹא מִנָּה חַיָּבִין בֵּית דִּין לְהַעֲמִיד לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס עַד שֶׁיַּגְדִּילוּ. שֶׁבֵּית דִּין הוּא אֲבִיהֶן שֶׁל יְתוֹמִים׃

ו צְוָאָה הַמּוֹרִישׁ וְאָמַר יִנָּתֵן חֵלֶק הַקָּטָן לַקָּטָן וּמַה שֶּׁיִּרְצֶה יַעֲשֶׂה בָּהּ הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ. וְכֵן אִם מִנָּה הַמּוֹרִישׁ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס עַל הַקְּטַנִּים קָטָן אוֹ אִשָּׁה אוֹ עֶבֶד הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ. אֲבָל אֵין בֵּית דִּין מְמַנִּין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לֹא אִשָּׁה וְלֹא עֶבֶד וְלֹא קָטָן וְלֹא עַם הָאָרֶץ. שֶׁהוּא בְּחֶזְקַת חָשׁוּד עַל הָעֲבֵרוֹת. אֶלָּא בּוֹדְקִין עַל אָדָם נֶאֱמָן וְאִישׁ חַיִל וְיוֹדֵעַ לְהַפֵּךְ בִּזְכוּת הַיְתוֹמִים וְטוֹעֵן טַעֲנָתָם וְשֶׁיֵּשׁ לוֹ כֹּחַ בְּעִסְקֵי הָעוֹלָם כְּדֵי לִשְׁמֹר נְכָסִים וּלְהַרְוִיחַ בָּהֶן וּמַעֲמִידִין אוֹתוֹ עַל הַקְּטַנִּים. בֵּין שֶׁיִּהְיֶה רָחוֹק בֵּין שֶׁיִּהְיֶה קָרוֹב לַקָּטָן. אֶלָּא שֶׁאִם הָיָה קָרוֹב לֹא יֵרֵד לַקַּרְקָעוֹת׃

ז בֵּית דִּין שֶׁהֶעֱמִידוּ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס וְשָׁמְעוּ עָלָיו שֶׁהוּא אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה וּמוֹצִיא הוֹצָאוֹת יֶתֶר מִדָּבָר שֶׁהָיָה אָמוּד בּוֹ יֵשׁ לָהֶן לָחוּשׁ לוֹ שֶׁמָּא מְנַכְּסֵי יְתוֹמִים הוּא אוֹכֵל וּמְסַלְּקִין אוֹתוֹ וּמַעֲמִידִין אַחֵר. אֲבָל אִם מִנָּהוּ אֲבִי יְתוֹמִים אֵין מְסַלְּקִין אוֹתוֹ שֶׁמָּא מְצִיאָה מָצָא. אֲבָל אִם בָּאוּ עֵדִים שֶׁהוּא מַפְסִיד נְכְסֵי יְתוֹמִים מְסַלְּקִין אוֹתוֹ. וּכְבָר הִסְכִּימוּ הַגְּאוֹנִים שֶׁמַּשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ הוֹאִיל וּמַפְסִיד. וְהוּא הַדִּין לְאַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁמִּנָּהוּ אֲבִי יְתוֹמִים וְהָיְתָה שְׁמוּעָתוֹ טוֹבָה וְהָיָה יָשָׁר וְרוֹדֵף מִצְוֹת וְחָזַר לִהְיוֹת זוֹלֵל וְסוֹבֵא וְהוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי הַחֶשֶׁד אוֹ שֶׁפָּרַץ בִּנְדָרִים וּבַאֲבַק גֵּזֶל בֵּית דִּין חַיָּבִים לְסַלֵּק אוֹתוֹ וּלְהַשְׁבִּיעוֹ. וּלְמַנּוֹת לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס כָּשֵׁר. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ כְּפִי מַה שֶּׁיֵּרָאֶה לַדַּיָּן שֶׁכָּל בֵּית דִּין וּבֵית דִּין הוּא אֲבִיהֶן שֶׁל יְתוֹמִים׃

ח קָטָן שֶׁהִגְדִּיל אֲפִלּוּ הָיָה אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה יוֹתֵר מִדַּאי וּמַפְסִיד וְהוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ רָעָה אֵין בֵּית דִּין מוֹנְעִין מִמֶּנּוּ מָמוֹנוֹ וְאֵין מַעֲמִידִין לוֹ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס. אֶלָּא אִם כֵּן צִוָּה אָבִיו אוֹ מוֹרִישׁוֹ שֶׁלֹּא יִתְּנוּ לוֹ אֶלָּא אִם כֵּן יִהְיֶה כָּשֵׁר וּמַצְלִיחַ אוֹ שֶׁלֹּא יִתְּנוּ לוֹ עַד זְמַן מְרֻבֶּה. וְהַשּׁוֹטֶה וְהַחֵרֵשׁ חֵרֵי הֵן כְּקְטַנִּים וּמַעֲמִידִין לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס׃

פרק יא

א מָעוֹת שֶׁל יְתוֹמִים שֶׁהִנִּיחַ לָהֶן אֲבִיהֶן אֵינָן צְרִיכִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס. אֶלָּא כֵּיצַד עוֹשִׂין בָּהֶן. בּוֹדְקִין עַל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אַחֲרָיוּת וְיִהְיוּ עִדִּית וְיִהְיֶה אִישׁ נֶאֱמָן וְשׁוֹמֵעַ דִּיבֵי תוֹרָה וּמֵעוֹלָם לֹא קִבֵּל עָלָיו נְדוּי. וְנוֹתְנִין לוֹ הַמָּעוֹת בְּבֵית דִּין קָרוֹב לְשָׁכָר וְרָחוֹק לְהֶפְסֵד וְנִמְצְאוּ הַיְתוֹמִים נֶהֱנִין מִשְׂכַר הַמָּעוֹת. וְכֵן אִם אֵין לוֹ קַרְקַע יִתֵּן לָהֶן מַשְׁכּוֹן זָהָב שֶׁבּוּר שֶׁאֵין בּוֹ סִימָן וְנוֹטְלִין בֵּית דִּין הַמַּשְׁכּוֹן וְנוֹתְנִין לוֹ הַמָּעוֹת קָרוֹב לְשָׁכָר וְרָחוֹק לְהֶפְסֵד. וְלָמָּה לֹא יִקְחוּ מַשְׁכּוֹן כֵּלִים שֶׁל זָהָב אוֹ חֲלִי שֶׁל זָהָב. שֶׁמָּא שֶׁל אֲחֵרִים הוּא וְיִתְּנוּ סִימָן וְיִטְלוּהוּ אַחַר מוֹתוֹ אִם יֵדַע הַדַּיָּן שֶׁאֵין זֶה אָמוּד. וְכַמָּה יִפְקְדוּ בְּשָׂכָר. כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאוּ הַדַּיָּנִין. אוֹ שְׁלִישׁ הַשָּׂכָר אוֹ חֶצְיוֹ אֲפִלּוּ רְבִיעַ הַשָּׂכָר לַיְתוֹמִים אִם רָאוּ שֶׁזּוֹ תַּקָּנָה לָהֶם עוֹשִׂין. לֹא מָצְאוּ אָדָם שֶׁיִּתְּנוּ לוֹ הַמָּעוֹת רָחוֹק לְהֶפְסֵד וְקָרוֹב לְשָׂכָר הֲרֵי אֵלּוּ מוֹצִיאִין מֵהֶן מְזוֹנוֹת מְעַט. עַד שֶׁיִּקְנוּ לָהֶן בַּמָּעוֹת קַרְקַע וְיִמְסְרוּ אוֹתוֹ בְּיַד אַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁיַּעֲמִידוּ לָהֶן׃

ב כָּל הַמַּטַּלְטְלִין שֶׁל יְתוֹמִים שָׁמִין אוֹתָן וּמוֹכְרִין אוֹתָן בְּבֵית דִּין. וְאִם הָיָה הַשּׁוּק קָרוֹב לַמְּדִינָה. מוֹלִיכִין אוֹתָן לַשּׁוּק וּמוֹכְרִין אוֹתָן וְיִצְטָרְפוּ דְּמֵיהֶן עִם הַמָּעוֹת שֶׁל יְתוֹמִים׃

ג מִי שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ שֵׁכָר שֶׁל יְתוֹמִים אִם יַנִּיחוּ כָּאן עַד שֶׁיִּמְכֹּר שֶׁמָּא יַחְמִין. וְאִם יוֹלִיכוּ לַשּׁוּק שֶׁמָּא יֶאֱרְעוּ אֹנֶס בַּדֶּרֶךְ. חֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה בּוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּשֶׁלּוֹ. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה׃

ד כְּשֶׁמַּעֲמִידִין בֵּית דִּין לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס מוֹסְרִין לוֹ כָּל נִכְסֵי הַקָּטָן הַקַּרְקַע וְהַמַּטַּלְטְלִין שֶׁלֹּא נִמְכְּרוּ. וְהוּא מוֹצִיא וּמַכְנִיס וּבוֹנֶה וְסוֹתֵר וְשׁוֹבֵר וְנוֹטֵעַ וְזוֹרֵעַ וְעוֹשֶׂה כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה שֶׁזֶּה טוֹב לַיְתוֹמִים וּמַאֲכִילָן וּמַשְׁקֶה וְנוֹתֵן לָהֶן כָּל הַהוֹצָאָה כְּפִי הַמָּמוֹן וּכְפִי הָרְאוּי לָהֶן וְלֹא יַרְוִיחוּ לָהֶן יוֹתֵר מִדַּאי וְלֹא יְצַמְצֵם עֲלֵיהֶם יֶתֶר מִדַּאי׃

ה כְּשֶׁגִּדְּלוּ הַיְתוֹמִים נוֹתֵן לָהֶם מָמוֹן מוּרִישָׁן וְאֵינוֹ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת לָהֶן חֶשְׁבּוֹנוֹת מַה שֶּׁהִכְנִיס וְהוֹצִיא אֶלָּא אוֹמֵר לָהֶן זֶה הַנִּשְׁאָר. וְנִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ שֶׁלֹּא גָּזָלָן כְּלוּם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים כְּשֶׁמִּנּוּהוּ בֵּית דִּין. אֲבָל אַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁמִּנָּהוּ אֲבִי יְתוֹמִים וְכֵן שְׁאָר הַמּוֹרִישָׁן אֵינוֹ נִשְׁבָּע עַל טַעֲנַת סָפֵק. יֵשׁ לְאַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְלְבֹשׁ וּלְהִתְכַּסּוֹת מִנִּכְסֵי יְתוֹמִים כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מְכֻבָּד וְיִהְיוּ דְּבָרָיו נִשְׁמָעִין וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה לַיְתוֹמִים הַנָּאָה בְּנִכְסֵיהֶן בִּהְיוֹת דְּבָרָיו נִשְׁמָעִין׃

ו יֵשׁ לְאַפּוֹטְרוֹפּוֹס לִמְכֹּר בְּהֵמָה וַעֲבָדִים שְׁפָחוֹת שָׂדוֹת וּכְרָמִים לְהַאֲכִיל לַיְתוֹמִים. אֲבָל אֵין מוֹכְרִין וּמַנִּיחִין הַמָּעוֹת וְאֵין מוֹכְרִין שָׂדוֹת לִקַּח עֲבָדִים וְלֹא עֲבָדִים לִקַּח שָׂדוֹת שֶׁמָּא לֹא יַצְלִיחַ. אֲבָל מוֹכְרִין שָׂדֶה לִקַּח שְׁוָרִים לַעֲבוֹדַת שָׂדוֹת אֲחֵרוֹת שֶׁהַשְּׁוָרִים הֵן עִקַּר כָּל נִכְסֵי שָׂדוֹת׃

ז אֵין הָאַפּוֹטְרוֹפִּין רַשָּׁאִין לִמְכֹּר בְּקַרְקַע וְלִגְאל בְּקַרְקַע לִמְכֹּר בְּרָעָה וְלִגְאל בְּיָפָה. שֶׁמָּא לֹא יַצְלִיחַ זֶה שֶׁקָּנוּ. וְאֵין רַשָּׁאִין לָדוּן וְלָחוּב עַל מְנָת לְזַכּוֹת לַיְתוֹמִים שֶׁמָּא לֹא יְזַכּוּ וְנִמְצָא הַחוֹב קַיָּם:

ח אֵין הָאַפּוֹטְרוֹפִּין רַשָּׁאִין לְהוֹצִיא עֲבָדִים לְחֵרוּת אֲפִלּוּ לִקַּח מִן הָעֶבֶד דָּמִים שֶׁיֵּצֵא לְחֵרוּת. אֲבָל מוֹכְרִין אוֹתָן לַאֲחֵרִים וְלוֹקְחִין מֵהֶן הַדָּמִים עַל מְנָת שֶׁיּוֹצִיאוּהוּ לְחֵרוּת וְאוֹתָן הָאָ [חַ] רִים הֵן שֶׁמְּשַׁ [חְ] רִרִין אוֹתָם:

ט הָאַפּוֹטְרוֹפִּין תּוֹרְמִין וּמְעַשְּׂרִין נְכְסֵי יְתוֹמִים כְּדֵי לְהַאֲכִילָן. שֶׁאֵין מַאֲכִילִין אֶת הַיְתוֹמִים דָּבָר הָאָסוּר. אֲבָל לֹא יַעֲשׂוּ וְלֹא יִתְרֹמוּ כְּדֵי לְהַנִּיחַ פֵּרוֹת מְתֻקָּנִין אֶלָּא יִמְכְּרוּ אוֹתָן טֶבֶל וְהָרוֹצֶה לְתַקֵּן יְתַקֵּן:

י הָאַפּוֹטְרוֹפִּין עוֹשִׂין לַקָּטַנִּים לוּלָב וְסֻכָּה וְצִיצִית וְשׁוֹפָר סֵפֶר תּוֹרָה וּתְפִלִּין וּמְזוּזוֹת וּמְגִלָּה. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר כָּל מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁיֵּשׁ לָהֶם קִצְבָּה בֵּין שֶׁהוּא מִדִּבְרֵי תוֹרָה בֵּין שֶׁהוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. עוֹשִׂין לָהֶם אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן חַיָּבִין בְּמִצְוָה מִכָּל אֵלּוּ הַמִּצְוֹת אֶלָּא כְּדֵי לְחַנְּכָן. אֲבָל אֵין פּוֹסְקִין עֲלֵיהֶן צְדָקָה וַאֲפִלּוּ לְפִדְיוֹן שְׁבוּיִים. מִפְּנֵי שֶׁמִּצְוֹת אֵלּוּ אֵין לָהֶן קִצְבָּה:

יא וּמִי שֶׁנִּשְׁתַּטָּה אוֹ שֶׁנִּתְחָרֵשׁ בֵּית דִּין פּוֹסְקִין עָלָיו צְדָקָה אִם הָיָה רָאוּי:

יב אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת חֶשְׁבּוֹן כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ. צָרִיךְ לַחְשֹׁב בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ לְדַקְדֵּק וּלְהַזְהֵר הַרְבֵּה מֵאֲבִיהֶן שֶׁל אֵלּוּ הַיְתוֹמִים שֶׁהוּא רוֹכֵב עֲרָבוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (תהילים סח ה) "סלו לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת" וְגוֹ' (תהילים סח ו) "אֲבִי יְתוֹמִים" וְגוֹ':